

UNIVERSITAT DE VIC
UNIVERSITAT CENTRAL
DE CATALUNYA

L'organització de l'espai de l'aula i dels materials: un recurs per garantir pràctiques educatives inclusives en el segon cicle d'educació infantil (3-6)

“Treball Final de Grau en Mestra d'Educació Infantil”

Nuñez Gómez, Estephania
4t MEI M1 A

Tutora: Verónica Jiménez
FETCH
UVic-UCC

Vic, 15 de maig de 2017

Resum:

Potenciar escoles adaptades al progrés no significa dotar-les d'instal·lacions modernes amb la tecnologia més innovadora sinó de fomentar un bon procés d'ensenyament-aprenentatge que s'adapti a les necessitats individuals i col·lectives dels infants. En aquest sentit, si les pràctiques docents, en major o menor mesura, evolucionen i les noves tecnologies s'incorporen, per què moltes escoles segueixen ancorades en el mateix disseny educatiu nascut fa més de 20 anys?

Amb el present Treball Final de Grau, es vol conèixer i aprofundir sobre l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives en el segon cicle d'educació infantil i afavorir el desenvolupament integral dels infants.

Paraules clau:

Infants, organització, espais, materials, educació inclusiva, inclusió, aula, desenvolupament integral

Abstract:

Promoting schools adapted to progress doesn't mean providing modern buildings with innovative technology, but it means to promote a good process of education and learning adapted to individuals and collective needs of children. In this sense, and since teaching methods have evolved throughout the years, why are some schools still hanging on to an educational plan that was designed more than 20 years ago?

The aim of this this final year degree project is to study in depth the organization of the spaces and the features of the materials in the class to ensure an inclusive education and assist an integral development

Keywords:

Children, organisation, spaces, materials, inclusive education, classroom, integral development.

A la meva família, per fer que cada dia sigui diferent i especial: sou la meva força i energia.

Manifesto el meu agraïment a totes aquelles persones que d'alguna manera han format part d'aquest Treball Final de Grau.

Gràcies per formar part del meu camí!

“Enseñar no es transferir conocimiento, sino crear las posibilidades para su propia producción o construcción”

Paulo Freire

ÍNDEX

Introducció	4
MARC TEÒRIC	5
1. L'educació del segle XXI	5
1.1. El dret a l'educació: l'educació inclusiva com a dret	10
2. L'organització de l'espai de l'aula i els materials com a recurs per fomentar pràctiques educatives inclusives	14
2.1. Concepcions teòriques sobre l'organització d'espais i materials	16
2.2. L'organització de l'espai de l'aula	17
2.2.1. Elements que condicionen l'organització de l'espai de l'aula	18
2.2.2. Criteris per una organització adequada de l'espai de l'aula	25
2.3. Els materials de l'aula	28
2.3.1. Qualitats i requisits dels materials	28
2.3.2. Tipus de materials i organització	30
2.4. El rol del docent davant l'organització dels espais i els materials	32
METODOLOGIA	34
3. Metodologia qualitativa	34
4. Disseny de la recerca	35
4.1. Objectius	35
5. Procediment i instrument de recollida de dades	36
5.1. Tècniques utilitzades per la recollida de dades: l'observació, les notes de camp i l'entrevista	36
5.1.1. L'observació participant: model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).	37
5.1.2. Les notes de camp	39
5.1.3. L'entrevista	39
5.2. Anàlisi de l'organització de l'espai i els materials de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona	41
5.3. Resultats de l'organització de l'espai i els materials de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona	43
5.4. Discussió i aspectes a millorar	52
6. Conclusions	67
7. Referències bibliogràfiques	71
Annexos	75

Introducció

Amb el present Treball Final de Grau, es vol conèixer i aprofundir sobre l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives, fomentar un bon procés d'ensenyament-aprenentatge i afavorir el desenvolupament integral dels infants.

Per aquest motiu es pretén establir una base teòrica i pràctica sobre l'organització dels espais i els materials per garantir una educació de qualitat als infants de 3 a 6 anys, ja que es considera que una organització adequada dels espais i la tria acurada del material permetrà atendre les diverses necessitats i interessos de tots els infants, a més a més, afavoriran el joc, la interacció i el diàleg, la curiositat, l'autonomia, el desig i les ganes d'aprendre i de conèixer el món que els envolta.

Per dur a terme aquesta recerca s'ha vist convenient valorar diversos aspectes que d'alguna manera afecten directament al món de l'educació per després poder fer èmfasi en el tema que s'ha mencionat anteriorment.

En primer lloc, pel que fa al marc teòric, es destaquen alguns aspectes de l'educació del segle XXI i, tot seguit, es poden trobar aspectes referents sobre l'organització de l'aula i els materials: concepcions teòriques, elements que ho condicionen, les qualitats, els requisits, els tipus i l'organització dels materials i el rol del docent vers aquest aspecte.

En segon lloc, trobem la part metodològica, on es presenta la investigació feta a l'aula de p4 d'un centre educatiu de la comarca d'Osona i, com a finalitat última, es poden observar petites propostes per tal de millorar la distribució dels espais i materials d'aquesta l'aula.

Finalment, podem observar les conclusions extretes de la investigació. A més a més, el treball també inclou diversos annexos que permeten l'ampliació d'alguns àmbits de l'estudi.

MARC TEÒRIC

1. L'educació del segle XXI

Actualment, ens trobem en una societat en canvi constant en la qual s'ha passat de la seguretat a la societat del risc i la modernitat líquida tal com afirma el sociòleg Zygmunt Bauman (2000).

Aquesta societat és definida per Bauman com una societat inestable, sense control, caracteritzada per un excés de llibertat que és destructiu per l'home. Els vincles entre les persones són cada vegada menys plens, aquestes reben un contacte cada vegada més transitori i inhumà, molt influenciat per les xarxes socials i internet.

En resum, formem part d'una societat egoista, on impera l'individualisme i la privatització, en la qual les noves tecnologies i el món de les xarxes socials ens porten per un camí incert i en canvi constant.

La nova era de les tecnologies ha generat canvis en l'estil de vida de les persones, tots nosaltres vivim en una societat digitalitzada. Així doncs, la manera en què es presenta la informació i la forma en què la consumim ha canviat dràsticament. La immediatesa i el gran volum d'informació que rebem diàriament, ha esdevingut un fet habitual en les nostres vides.

En aquest sentit, hi ha qui creu que el model educatiu a l'estat espanyol està en detriment i que l'educació no ha fet gaires avenços tot i que la societat ha evolucionat vertiginosament. No obstant això, Álvaro Marchesi (2004) considera que l'educació actual a Espanya ha fet canvis positius des de 50 anys enrere: avui dia l'educació és un dret i la gran majoria d'infants hi tenen accés, no obstant això, cal adaptar el sistema educatiu als temps moderns, al ritme de vida accelerat de famílies i docents, a les noves emigracions, a les noves estructures familiars i a les noves necessitats educatives que els alumnes presenten.

Per tant, tal com afirma Guarro (2005: 19) el món de l'educació està influenciat per les transformacions que es generen i es desenvolupen en el context sociopolític, econòmic i cultural. En aquest sentit, segons Sanmartí i Tarín (2010: 13) l'educació s'ha de concebre com una eina molt potent per promoure canvis en els valors, en les concepcions i en les

conductes. Tot i això, poques vegades pensem que “aquesta educació es dona en el nucli d'un grup social que el que pretén és reproduir-se a través d'ella”.

Vist que l'àmbit social té un paper fonamental en el desenvolupament de l'ésser humà, cal conèixer les característiques de la societat actual en la qual vivim per tal de poder ajudar als infants a conèixer-ho millor i, com a mestres, oferir-los les eines necessàries perquè puguin viure-hi de la millor manera possible i millorar-la.

En relació amb la influència que té l'àmbit social en l'educació, Jacques Delors, en el seu informe per la UNESCO de l'any 1996, va reflectir els principis d'educar per fer, ser, conèixer i conviure. La idea que pretén transmetre el document és promoure que els centres d'ensenyament treballin de forma coordinada amb els altres contextos educatius, que vagin en una mateixa direcció per tal que els infants vegin que s'estableix una bona relació i sentir que hi ha una continuïtat en el procés d'aprenentatge. Així doncs, tal com diu Fröbel citat per Marta Mata (2010:57): “en la realització d'aquesta idea hi hauria de participar tothom: governs i municipis, ciutats i ruralia, ciutadans i pagesos, comerciants i treballadors; una obra així, que beneficia a tothom i que serveix a tothom, ha de ser realitzada i creada amb la participació de tothom”.

Així doncs, observem que amb el pas del temps el món ha anat canviant i ho seguirà fent de manera imprevisible, amb tota la incertesa que el caracteritza i, segons Guarro (2005) aquest fet requereix una educació permanent que s'adapti a les necessitats de la societat i el món d'avui dia.

Guarro (2005) destaca la globalització, l'aparició de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) i el neoliberalisme com a elements que han pogut influenciar el món educatiu. Cal dir que l'autor ho fa de manera segmentada però, tot i això s'haurien de concebre de forma interrelacionada.

La globalització, segons Guarro (2005: 24-28), pot ser concebuda de dues maneres: com la mare de tots els mals educatius o bé se li pot atribuir una relació de causa-efecte. En termes generals, les oportunitats econòmiques que han sorgit arran la globalització han fet que la qualitat docent disminueixi, que augmenti la desigualtat i la segregació, la violència, la inestabilitat i el conflicte polític, la qual cosa incideix negativament en el sistema educatiu ocasionant immigracions de mestres i alumnes (presència de l'*educació multicultural*)¹,

---

¹ American Association of Colleges for Teacher Education en el document "No One American Model", (1973: 264), citat per William Pinar, William Reynolds, Patrick Slattery y Peter Taubman (1995: 324) ens aclareix el concepte: "*La Educación Multicultural es una educación que valora el pluralismo cultural, pero no debe limitarse*

inestabilitat en els nivells de finançament a l'educació i dificultat per adoptar una perspectiva de llarg termini en la gestió educativa. Per tant, s'observa que la situació actual, en la que governa el mercat financer, és complexa i que el món de l'educació es veu afectat, no és una excepció.

D'altra banda, la revolució electrònica dels anys 70 i l'aparició de les noves tecnologies ha generat canvis en el món de l'educació (Guarro, 2005: 47-48) i, evidentment, en l'estil de vida de les persones, ja que tots nosaltres vivim en una societat digitalitzada. Actualment, a causa de la revolució tecnològica, estem vivint un nou procés: la "Extimitat". Aquest procés es caracteritza pel fet que les persones comparteixen tot el que fan a les xarxes socials i, de cop i volta, el privat no és "cap endins" sinó que la mateixa vida s'esdevé "cap enfora". Així doncs, la tecnologia està transformant les nostres vides quotidianes, la nostra identitat i la forma com construïm el relat sobre nosaltres mateixos (Collet Sabé, 2016).

En aquesta mateixa línia, la manera en què es presenta la informació (gran volum) i la forma en què la consumim (immediatesa) ha canviat dràsticament, així doncs, aquest gran volum d'informació no significa obtenir més coneixement sinó que crea la necessitat de saber processar aquest gran flux d'informació. En aquest sentit, l'àmbit educatiu sorgeix la necessitat d'educar profundament aquest aspecte per tal de poder formar persones crítiques davant d'aquesta demanda.

Finalment, el neoliberalisme per Guarro (2005: 63-69) esdevé un conjunt de polítiques econòmiques que s'han anat desenvolupant els darrers vint-i-cinc anys. Aquest fenomen està influïent en la construcció de totes les societats, incloses les menys desenvolupades i, per descomptat, en les polítiques educatives. L'autor considera que per tal que es produeixi una millora en els centres educatius, aquests han de sotmetre's a les lleis del mercat (descentralització, privatització, credencialisme, excel·lència competitiva i individualisme), fent èmfasi en la competència. En resum, concebre l'educació com un altre producte de consum.

Així doncs, observem que per Guarro (2005) aquests són els tres grans blocs (globalització, TIC i neoliberalisme) que han promogut canvis dràstics en l'educació. D'altra banda, Jordi

---

a él. Se sostiene el enriquecimiento cultural de todos los niños, las niñas y los jóvenes mediante programas fundados en la conversación y extensión de las alternativas culturales. La Educación Multicultural reconoce la diversidad cultural como un hecho de la vida de la sociedad, y se afirma que esta diversidad cultural constituye un valioso recurso que debe conservarse y extenderse. Además, las principales instituciones educativas deben luchar para conservar y realzar este pluralismo cultural".

Collet Sabé² té en compte altres aspectes, a part de la globalització, el neoliberalisme i les TIC, els quals s'han mostrat en l'assignatura *Diversitat i Diferència a l'escola. Eixos de desigualtat i Educació* (2016). Aquests són els següents:

- 1) De la seguretat als riscos: actualment ens trobem en una societat en canvi constant en la qual s'ha passat de la seguretat a la societat del risc i la modernitat líquida tal com afirma el sociòleg Zygmunt Bauman (2000) la qual cosa comporta: conseqüències no previstes, democratització del risc, liquiditat d'allò que era sòlid (classe social, família...), reflexivitat "compulsiva" (reflexió sobre els canvis la qual cosa provoca més canvis i més reflexió), major incertesa a curt termini fet que provoca més individualització, acceleració del temps i societat "Multitasking" i un context en què la ciència guanya pes perquè es creen nous dilemes. Per tant, més ciència comporta menys certeses.
- 2) De la comunitat a l'individu: la societat actual es caracteritza per una individualització en augment, ja que hi ha una desincrustació de la idea tradicional de l'individu (classe social, gènere, família, territori...) i la centralitat de l'individu per sobre del grup: allò que succeeix a l'individu repercuteix als altres ("societat d'individus"). A més, la identitat és quelcom que està sempre en procés de construcció, és a dir, tal com afirma el filòsof Jean-Paul Sartre la identitat dels éssers és "la condemna de ser lliures".
- 3) De la institució a la extitució: les IN-stitucions, basades en un "programa institucional", eren elements socialitzadors i organitzadors de la vida. Per tant, l'important es feia dins i la frontera entre dins i fora era clau per a la seva funció. Alguns exemples són: presó, escola, fàbriques, hospitals... D'altra banda, actualment trobem EX-titucions, és a dir, més llibertat i alhora més exigència però menys control, de manera que han aparegut noves formes de control, de vigilància i de disciplinarització no presencial. Alguns exemples són: polseres per a presos, educació en línia, feines des de casa, atenció hospitalària domiciliària...
- 4) Dels pobres treballadors als treballadors pobres, un nou fenomen: persones que, precisament perquè treballen, viuen sota el llindar de la pobresa, fet que comporta canvis en la forma i la textura de les classes socials. D'altra banda, amb l'actual crisi, hi ha menys sector primari i secundari i s'ha produït una terciarització de l'economia en la qual hi ha una gran precarització dels llocs de treball; més inestabilitat, horaris més flexibles, més contractes al llarg de la vida i l'any... A més ha sorgit una nova

---

² Jordi Collet Sabé és sociòleg, educador social i professor titular de sociologia de l'educació a la Universitat de Vic (UVic-UCC).

moralitat “winner” o “looser” en la qual l'individu tria si vol ser un guanyador o un perdedor. Així, es produeix una personalització del fracàs, és a dir, si no tens feina és per diferents motius, tals com: perquè no busques prou, perquè no et formes prou o perquè no la vols prou... No perquè no n'hi hagi, de feina. Amb tot, hi ha un oblit de les causes estructurals on es tracta als individus com si aquests visquessin sense contextos.

- 5) De la desigualtat de gènere qualitativa a la quantitativa: anys enrere la diferència entre homes i dones s'accentuava sense mesura alguna i, qualitativament, no tenien res a veure. No obstant això, els darrers trenta anys, hi ha hagut un clar avenç qualitatiu en la igualtat de gènere i, per exemple, ja no hi ha espais, àmbits o conductes exclusives d'homes o de dones.

Actualment, les diferències que hi ha se centren bàsicament en els elements quantitatius: hi ha hagut una entrada massiva de les dones a l'àmbit laboral remunerat amb taxes d'activitat molt semblants i doble jornada i, d'altra banda, trobem una entrada parcial dels homes a les tasques domèstiques. Per tant, s'observa que quantitativament hi ha igualtat en gairebé totes elles però qualitativament encara no és equivalent.

- 6) De l'emigració a la immigració: en els darrers anys s'ha produït una entrada massiva de persones la qual cosa ha produït un increment de la població a Espanya. Aquest fet ens permet dir que som una societat multicultural però encara cal decidir en quina direcció s'avança pel que fa a la diversitat-igualtat, és a dir, si es vol una societat:

- a) Diversa amb poca igualtat, com podria ser el cas de Regne Unit o EEUU.
- b) Homogènia, poc diversa i poca igualitària, com podria ser el cas de França.
- c) Diversa i amb equitat: quin podria ser un bon model a seguir? La resposta és evident: encara queda molt per fer.

- 7) De la secularització al retorn del sagrat: actualment s'ha produït un procés de descristianització i la religió ja no és un criteri públic i compartit. Així doncs, trobem que hi ha un retorn de Déu, d'allò sagrat, transcendent però de moltes noves maneres: tècniques orientals (reiki, ioga, tai-chi...), música (gospel) i dansa, allò “natural” (naturalesa), religions de persones nouvingudes (Islam, Sikhs, evangèlics...). En resum, hi ha una nova manera de viure el que és espiritual més enllà de les institucions.

Així doncs, a la globalització, les TIC i el neoliberalisme de Guarro (2005), com aspectes que han impactat en l'escola i el fer de mestre, se li sumen els punts comentats anteriorment de Collet Sabé (2016).

Finalment, cal tenir en compte, tal com esmenta Zygmunt Bauman (2003: 127) que:

“L'aclaparador sentiment de crisi que experimenten els professionals de l'educació, té poc a veure amb les errades o la negligència dels pedagogs professionals o amb els defectes de la teoria educativa, però sí molt amb la fusió universal d'identitats, amb la desregulació i privatització dels processos de formació d'identitat, la dispersió de les autoritats, la polifonia dels missatges de valor i els consegüent caràcter fragmentari que caracteritza el món en què vivim”.

1.1. El dret a l'educació: l'educació inclusiva com a dret

Marchesi (2004) afirma que l'educació ha esdevingut un dret fonamental per a tothom, un dret que recull la Constitució espanyola la qual cosa ha facilitat l'accés a les institucions educatives a gran part dels infants.

A més a més, cal tenir en compte que, al mateix temps que l'educació ha esdevingut un dret, han aparegut nous reptes en un context social plenament digitalitzat, als quals el sistema educatiu ha de fer front, tals com: la segregació d'identitat de l'individu, la immigració i la consegüent multiculturalitat, entre d'altres. Per aquest motiu, avui dia es considera l'educació com un element de cohesió social i cultural i també com el factor principal en la generació de capital humà. Així doncs, totes les persones tenen dret a una educació de qualitat i a accedir-hi en condicions d'igualtat.

Aquests drets estan desenvolupats en la Constitució espanyola de 1978 (art. 27), així com en les lleis orgàniques que desenvolupen el dret a l'educació, bàsicament la Llei Orgànica 8/1985, de 3 de juliol, Reguladora del Dret a l'Educació i la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.

Segons Bonal i Tarabini (2012: 10-11), la Declaració Universal dels Drets humans (1948), la Convenció dels Drets dels Infants de les Nacions Unides (1989) i un bon nombre de pactes internacionals reconeixen el dret de la persona a accedir a una educació que garanteixi el seu ple desenvolupament personal. No obstant això, cal tenir en compte que la garantia jurídica d'un dret no precisament comporta el compliment d'aquest.

Així, encara que tots els països inclouen en la seva legislació el dret d'accés a l'educació obligatòria i gratuïta, avui dia segueix havent-hi alguns que es troben exclosos en el compliment del mateix. Les avaluacions del programa Educació per Tots (EPT) impulsat per la Unesco el 1990, o bé els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM), de l'any 2000 promogut per les Nacions Unides ens mostren que tot i que s'han produït molts avenços, en molts països en desenvolupament, les garanties del dret a l'educació no són totalment plenes.

En aquest sentit, Bonal i Tarabini (2012) citen a Katarina Tomasevski, la primera relatora especial per al dret a l'educació de Nacions Unides, com a la impulsora de les quatre dimensions d'avaluació del compliment del dret a l'educació. Segons Tomasevski, els sistemes educatius han de garantir el dret a l'educació donant resposta a les denominades 4 A (en anglès). Així doncs, observem que en un sistema educatiu hauríem de trobar:

1. *Availability*, és a dir: disponibilitat d'oferta.
2. *Accessibility*: l'educació ha de ser accessible a tots els ciutadans.
3. *Acceptability*: la qualitat que ofereix ha de ser acceptable.
4. *Adaptability*: l'educació s'ha d'adaptar a les necessitats de cada individu i a les col·lectives.

Aquestes quatre consignes ens permeten considerar que el fet d'oferir places escolars no és suficient garantia de compliment d'aquest dret, també ens permeten distingir, per exemple, entre el simple accés a l'escolarització i l'aprenentatge efectiu o entre l'accés a l'escola i les condicions en les quals es desenvolupa el procés d'ensenyament-aprenentatge. Així doncs, si el dret a l'educació comporta una mica més que el simple fet de poder accedir als centres educatius, hem de considerar, llavors, que no es garanteix el dret a l'educació, d'igual forma, a tots els infants. En resum, en paraules de Bonal i Tarabini (2012:11):

"Els propis estats, els mateixos sistemes educatius són, en gran mesura, responsables directes de la producció i reproducció de desigualtats educatives expressades en diferències d'accés a diferents tipus d'escoles i nivells, en diferents condicions d'escolarització i en diferents resultats educatius. I aquest tipus de desigualtats constitueixen, sense cap dubte, una vulneració del dret a l'educació de determinats individus i grups socials"

Pel que fa a la garantia del dret a l'educació a Espanya, podríem dir que ha evolucionat positivament ençà l'arribada de la democràcia. Trobem que s'han produït canvis positius, tals com: millora en l'oferta escolar, en la qualificació i condicions laborals del professorat, l'extensió de l'ensenyament obligatori fins als 16 anys, la universalització de l'Educació Infantil a partir

dels 3 anys o la major participació dels grups socials més desfavorits en tots els nivells d'ensenyament.

D'altra banda, en les darreres dècades s'ha produït un creixent interès a tot el món per la idea d'una "educació inclusiva". Segons Echeita i Ainscow (2011: 31) parlar de la inclusió educativa des de la perspectiva dels drets significa concebre-la com a un dret positiu que obliga a les autoritats a crear les condicions per al seu gaudi efectiu, remouent si s'escau, les circumstàncies o obstacles que impedeixin el seu exercici.

El terme d'educació inclusiva no és un concepte totalment nou, ja que en els darrers anys les polítiques dels organismes internacionals han estat favorables i compromeses amb la qualitat i l'equitat de l'educació per a tots els infants i joves en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Així doncs, tot seguit es fa referència a algunes de les citacions més recents sobre el concepte (Direcció General d'educació Infantil i Primària, 2015: 6), tals com les següents:

- L'any 2006 es va dur a terme la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat la qual defensa la inclusió educativa.
- El 2007, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) afirmà que les circumstàncies individuals i socials no tindrien per què ser una trava per a l'èxit educatiu.
- El 2009, la UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura) declarà que l'adopció de la filosofia inclusiva pot contribuir significativament a la millora de la qualitat de l'educació. D'altra banda, el mateix any, el Consell de la Unió Europea insistí que l'educació hauria de promoure aptituds i valors interculturals alhora que també evités qualsevol forma de discriminació.
- L'any 2011, l'Agència europea per a les necessitats especials i l'educació inclusiva va actualitzar les seves recomanacions fent èmfasi en els principis bàsics que han de presidir la política educativa en l'àmbit de l'educació inclusiva.
- El 2015, en l'últim informe de la UNESCO "*Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?*" es promou a fer un replantejament de l'educació i l'organització de l'aprenentatge, aspectes en els quals el propòsit és superar les diferències tradicionals entre aspectes cognitius, emocionals i ètics alhora que s'atribueix importància als resultats dels processos educatius i no pas al procés d'aprenentatge.

No obstant això, segons Echeita i Ainscow (2011), el significat del terme "educació inclusiva" o "inclusió educativa" continua sent confús de manera que trobem dues visions: en alguns països es pensa en la inclusió com una modalitat educativa que tracta amb infants que tenen

discapacitats i, d'altra banda i a escala internacional, el terme és vist de manera més àmplia com una reforma que acull i dóna suport a la diversitat entre tots els alumnes. Segons la UNESCO (2005: 14):

“L'educació inclusiva pot ser concebuda com un procés que permet abordar i respondre a la diversitat de les necessitats de tots els infants mitjançant una major participació en l'aprenentatge, les activitats culturals i comunitàries i reduir l'exclusió dins i fora del sistema educatiu la qual cosa implica canvis i modificacions de continguts, enfocaments, estructures i estratègies. L'objectiu de la inclusió és donar respostes apropiades a l'ampli espectre de necessitats d'aprenentatge tant en entorns formals com no formals de l'educació.

L'educació inclusiva [...] representa una perspectiva que ha de servir per analitzar com transformar els sistemes educatius i altres entorns d'aprenentatge, amb la finalitat de respondre a la diversitat dels estudiants. El propòsit de l'educació inclusiva és permetre que els mestres i estudiants se sentin còmodes davant la diversitat i la percebin no com un problema, sinó com un repte i una oportunitat per enriquir les formes d'ensenyar i aprendre”.

En aquest sentit, la Direcció General d'educació Infantil i Primària (2015: 5), afirma que cal promoure un sistema educatiu inclusiu, un sistema educatiu per a tothom i sense barreres en tots els àmbits de l'educació formal i no formal i tal com afirmen P. Pujolàs i J. R. Lago (2006):

“Una escola inclusiva és aquella en la qual poden aprendre junts alumnes diferents, una escola que no exclou ningú, perquè no hi ha diferents categories d'estudiants, només hi ha una sola categoria d'alumnes, sense cap mena d'adjectius, que —evidentment— són diferents. A l'escola inclusiva només hi ha alumnes, a seques, sense adjectius [...]. La diversitat és un fet natural, és la normalitat: el més normal és que siguem diferents (afortunadament)”.

D'altra banda, cal remarcar que aquest sistema educatiu forma part d'una xarxa de sistemes la qual ha de donar resposta a les necessitats bàsiques de tots els seus ciutadans al llarg de la vida, sense posar barreres en l'accés i la participació en programes i serveis. Aquesta concepció global de la inclusió, que va de l'escola al sistema, permet avançar cap a una societat que afavoreix el ple desenvolupament personal, professional i social de totes les persones al llarg de la vida. Per aquest motiu és necessari tenir una visió oberta i flexible de l'aprenentatge, un aprenentatge que duri i ocupi tota la vida, una visió que ofereixi l'oportunitat perquè tothom pugui descobrir el seu potencial per a un futur sostenible i una vida amb dignitat. Aquesta visió humanista té repercussions en la definició del contingut i les pedagogies d'aprenentatge, així com en el paper dels mestres i altres educadors (UNESCO, 2015).

2. L'organització de l'espai de l'aula i els materials com a recurs per fomentar pràctiques educatives inclusives

Tenint en compte que l'educació és un dret fonamental el qual el sistema educatiu ha de promoure amb qualitat i sense exclusions, el concepte d'educació inclusiva sorgeix per atendre aquesta demanda.

Tots els infants, com totes les persones de la societat, són diferents. En aquest sentit, es vol promoure un sistema educatiu inclusiu, és a dir, un sistema que vol trobar la millor manera de donar resposta i d'atendre les necessitats de tothom, que persegueix la presència, la participació i l'èxit escolar de tots els infants. A més a més, l'escola inclusiva representa un pas més enllà de la integració de manera que no es tracta d'integrar ningú sinó d'evitar deixar-lo fora de la vida escolar ordinària, no es tracta d'incorporar els exclosos sinó de construir un sistema capaç de donar resposta a les necessitats de cadascú (currículum del segon cicle de l'educació infantil, 2016: 72-73).

En relació a aquest aspecte, el currículum del segon cicle de l'educació infantil (2016: 6) té com a objectiu principal el desenvolupament global de les capacitats dels infants durant els primers anys de vida, el qual ha de prevenir i compensar els efectes discriminadors de les desigualtats d'origen social, econòmic o cultural. Per tant, observem que l'educació inclusiva sorgeix com un procés que pretén donar suport al sistema educatiu, fet que comporta canvis i modificacions de continguts, enfocaments, estructures i estratègies.

Per fer possible la inclusió en els centres escolars es necessita l'actitud, el treball i la reflexió de l'equip educatiu del centre escolar, que ha de treballar a diferents nivells (currículum del segon cicle de l'educació infantil, 2016: 71-72):

- Mobilitzant les actituds i creences que comparteix la comunitat educativa.
- Reflexionant sobre les opcions metodològiques i les formes organitzatives més adients per donar resposta educativa a tot l'alumnat.

Atendre la diversitat pot passar per encoratjar un alumne que necessita el nostre ajut, oferir diversos suports per acompanyar una activitat o una explicació, disposar d'espais i de material divers que tingui en compte els diferents interessos dels infants, fer propostes que puguin donar

possibilitats d'aprenentatge, entre altres estratègies que s'adeqüin a cada cas en particular per tal que hi hagi un bon procés d'ensenyament-aprenentatge.

Per tant, *“quan parlem d'escola inclusiva, parlem d'acollir la diferència com un dret dels infants, portadors d'una identitat pròpia, fruit de la història personal, de la llengua i la cultura de pertinença, dels valors de la seva família i de la seva particular forma d'interactuar amb l'entorn”* (currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 72).

En aquest sentit i per tal de promoure el desenvolupament integral de l'alumnat, els centres educatius haurien de tenir en compte les consignes que s'indiquen en el currículum del segon cicle d'educació infantil (2016):

- Quan s'aprèn? Tot el temps que passa dins i fora del centre és educatiu.
- Què s'hi aprèn? *A obrir finestres al món*: a comunicar-se, a tenir curiositat, descobrir i experimentar, a comprendre el món, el propi cos i als altres, ser creatiu... A créixer.
- Com s'aprèn? Fent, sentint, pensant i comunicant.
- On s'aprèn? En els *escenaris d'aprenentatge*: espais interiors (aules, menjador...) i exteriors, materials, entorn...
- Qui aprèn? l'educació és un dret per a tothom.

Per aquest motiu i per fer possible la inclusió en els centres escolars, tot seguit farem èmfasi sobre les formes organitzatives més adients per tal de poder donar resposta educativa a tot l'alumnat.

Tot seguit, centrarem la nostra atenció en l'organització de l'espai de l'aula i els materials, ja que fa molts anys que les escoles tenen en consideració la dimensió de l'espai i els materials i es qüestionen: quins espais i quins materials? com s'organitzen? què representa l'espai pels infants? I el material? Com generar diàlegs de qualitat entre el projecte pedagògic, l'espai i els materials?

En un moment de tants canvis i reflexions pedagògiques són molts els centres educatius que inicien un camí cap a la transformació d'espais (Silvente, 2016). Però, què implica realment tenir en compte el disseny i la planificació dels espais i materials? Tot seguit indagarem sobre aquesta qüestió.

2.1. Concepcions teòriques sobre l'organització d'espais i materials

Tenint en compte que l'educació actual a Espanya ha fet canvis positius 50 anys enrere, cal destacar que, tot i no ser un descobriment d'última hora, la temàtica dels espais és un tema educatiu innovador i ho és molt més encara si es tracta en l'àmbit de l'educació infantil (Iglesias, dins: Zabalza, 1996: 235). No obstant això, cal tenir en compte que en la història de l'educació, l'espai ha estat una variable de permanent atenció.

Des del classicisme grec, els espais educatius de l'Acadèmia de Plató i el Liceu d'Aristòtil s'adequaven al tipus d'ensenyament que s'impartia, ja que des de llavors es considerava que els espais tenien una simbologia de poder perquè permetien marcar territoris, límits, valoracions i possibilitats de les persones.

Pel que fa als materials, Artiga i Esplugas (1983: 32) cita a Rosa Agazzi com a una pedagoga que considera que el material no és artificial sinó que el componen les coses que cada infant té a la seva butxaca: llavors, pedretes, fulles, etc. D'altra banda, Célestine Freinet (1896–1966), l'impulsor de l'escola nova,³ reflexionava davant la innovació de les seves classes fent èmfasi en els espais i els materials com a elements educadors.

Amb l'arribada de l'ensenyament normatiu, l'espai educatiu i els materials van haver de ser normalitzats per atendre els nous requeriments pedagògics. Així doncs, l'actual concepció pedagògica ha reconvertit la seva estructura arquitectònica per complir amb la seva funció socialitzadora i, com a conseqüència, avui dia un centre educatiu és conegut com a "escola oberta", una escola que no només ha cedit materialment els seus espais a la societat, sinó que també surt a fer ús dels espais de la comunitat per complir amb els seus objectius.

D'altra banda, en les acaballes del segle XX i amb la implementació de les TIC, s'ha generalitzat l'educació a distància, la qual planteja una nova concepció de l'espai educatiu i els materials. Davant aquesta nova situació, cal reconèixer la interferència que provoca en el concepte d'educació com a transmissora de valors, on la bidireccionalitat de la comunicació adquireix

---

³ L'escola que promou Freinet (1896-1966), coneguda com *Escola Nova*, és una "escola pública popular; una escola per al poble, per a les classes treballadores; es persegueix una escola que serveixi als interessos populars i que, també, sigui democràtica, és a dir, participativa. Per Freinet la veritable educació ha de sorgir dins de l'escola, sense imposicions externes. Renovar l'escola vol dir impedir que les notes d'obediència i domesticació de l'escola capitalista s'imposin al poble que, per contra, ha de lluitar per una escola renovada que sigui crítica, lliure, desalienadora i popular" (UNESCO, 1999: 9).

rellevància (Guarro, 2005). En resum, és de fonamental que l'actual pedagogia inclusiva atengui adequadament la implementació d'aquesta nova realitat en els centres educatius.

2.2. L'organització de l'espai de l'aula

Segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996), amb l'arribada de la metodologia "treball per racons" i l'organització funcional de les aules es va produir una autèntica revolució en la manera de concebre les aules i la seva organització en l'etapa d'educació infantil. Així doncs, avui dia, aquest concepte forma part de la cultura professional dels docents, ja que conceben que l'espai és un recurs que poden utilitzar de múltiples maneres i del qual poden extreure grans possibilitats formatives.

Però a què ens referim quan parlem d'espai? Doncs bé, Iglesias (dins: Zabalza, 1996) cita a Batini, el qual ens mostra una visió molt vitalista de l'espai que s'acomoda molt bé a la que tenen els infants sobre aquest:

"Per l'infant, l'espai és el que sent, el que veu, el que fa en ell. Per tant, l'espai és ombra i foscor; és gran, grandíssim o pel contrari, petit; és poder córrer o haver d'estar-se quiet, és aquell lloc a on es pot anar a mirar, llegir, pensar.

L'espai és a sobre, a sota, és tocar o no arribar a tocar; és soroll fort, massa fort o, pel contrari silenci; és molts colors, tots junts a la vegada, o un sol color gran o, cap color...

L'espai, en definitiva comença quan obrim els ulls pel matí en cada despertar; des de quan, amb la llum, tornem a l'espai" (Dins: Zabalza, 1996: 237).

Conceptualment, existeixen dos termes que s'acostumen a emprar de manera equivalent per fer referència a l'espai de les aules. Cal dir que ambdós termes estan íntimament relacionats però que també existeixen petites diferències entre ells, aquests són "espai" i "ambient":

- El concepte espai fa referència a l'espai físic, és a dir, als locals per a l'activitat caracteritzats pels objectes, els materials didàctics, el mobiliari i la decoració.
- El concepte ambient fa al·lusió al conjunt de l'espai físic i les relacions que s'estableixen en ell: l'afectivitat i les relacions interpersonals i intrapersonals entre els infants, entre infants i adults, entre infants i societat.

Així doncs, trobem que actualment, l'espai escolar es concep com el medi físic i material així com les interaccions que es produeixen en aquest. Segons Zabalza (1996), l'espai escolar esdevé una estructura d'oportunitats i un context d'aprenentatge i de significat. És a dir, l'espai és un element curricular més que requereix un plantejament exhaustiu, fet que comporta

prendre decisions importants, tals com: l'organització, l'ordenació, l'equipació i l'enriquiment d'aquests, per tal de transformar l'espai disponible i els recursos que s'incorporen en un element estimulant de l'acció (Iglesias, dins: Zabalza, 1996: 238).

Finalment, per concloure, cal destacar que l'espai i tot allò que l'acompanya són elements que parlen, ja que quan s'entra en un centre educatiu, les parets, el mobiliari i la seva distribució, les persones, la decoració... Tot parla del tipus d'activitats que es realitzen, de la comunicació que s'estableix en la comunitat educativa, dels interessos, de les relacions, entre altres aspectes. Així doncs, tal com diu Iglesias *"gairebé es podria dir: diga'm com tens organitzats els espais de l'aula i et diré quina mena de professor ets i quin tipus de tasques realitzes"*. (dins: Zabalza, 1996: 243).

2.2.1. Elements que condicionen l'organització de l'espai de l'aula

Organitzar els espais a l'aula és una tasca complexa, la qual comporta la posada en funcionament de coneixements i habilitats diverses, i que esdevé complexa perquè hi ha elements que condicionen l'organització de l'espai.

Cal dir que aquests elements condicionen de manera negativa com de manera positiva, ja que per una banda pot limitar les decisions i per l'altra pot obrir un gran ventall de noves possibilitats. Tot seguit s'exposen els quatre condicionants segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 248):

1. Elements contextuais: amb aquest concepte podem fer referència al *macro context* o bé al *micro context*. Pel que fa al macrocontext trobem dos elements que el componen:

- L'entorn: aquest element pot subministrar materials (naturals o artificials) que s'incorporen a l'equipament de l'aula i permeten enriquir les activitats. Així doncs, d'una banda, es podrien incorporar d'elements naturals, tals com: pinyes, plantes, pedres, entre d'altres del voltant més proper o d'altra banda, incorporar materials per l'acondicionament com per exemple: materials provinents d'una fàbrica propera, per una botiga, etc.
- El centre: les condicions arquitectòniques del propi centre també influeixen. Així, trobem tres aspectes principals: l'antiguitat de l'edifici, la concepció del centre en conjunt i la ubicació de l'aula.
  - En primer lloc, pel que fa a l'antiguitat del centre s'ha de tenir en compte que al tractar-se d'un element estructural, si aquest fos antic, la possibilitat d'actuar

seria possible sense concebre grans reformes. En segon lloc, pel que fa a la concepció del centre, cal dir que existeixen diverses tipologies però que les més comunes són, tal com destaquen Gairín i Darder (1994): agrupacions lineals (aules a una banda o a dues), agrupacions nucleades (distribució de les aules a partir d'un espai comú) i agrupacions mixtes (una barreja de les dues anteriors). A més, també trobem agrupacions en les quals el centre està configurat per diferents edificis.

- Finalment, pel que fa a la ubicació de l'aula, actualment les aules d'Educació infantil acostumen a ubicar-se en mòduls independents fet que comporta més llibertat de moviment, poder fer més soroll, entre d'altres.

D'altra banda, el fet de disposar amb altres espais d'ús comú per a la realització de determinades activitats que requereixen unes condicions i materials específics (biblioteca, plàstica, psicomotricitat, projectors audiovisuals...) faciliten l'optimització de l'espai de l'aula.

Fent referència al *micro context* ens trobem l'aula la qual posseeix tres elements que poden condicionar la seva organització:

- Elements estructurals: fa referència a l'espai fixe, el qual s'han d'acomodar les activitats i les persones. Així, en primer lloc, trobem que la dimensió de l'aula afecta a la quantitat i tipus de mobiliari que es pot posar dins d'aquesta. En segon lloc, el fet de disposar de l'aula amb algun espai annex permet crear altres espais d'activitat (racó de joc simbòlic, de plàstica, zona de descans...), en tercer lloc, la posició de les finestres condiciona la col·locació de determinades zones d'activitat (biblioteca o dibuix) que requereixen estar en un lloc lluminós. En quarta posició es vol destacar el fet que hi hagi punts d'accés d'aigua, ja que això condiciona que hi hagi o no zones per poder dur a terme activitats plàstiques, tals com: pintura, fang, entre d'altres. En cinquè lloc, els armaris o estanteries fixes també condicionen l'espai de l'aula, ja que en cas de no disposar d'armaris encastats no hi hauria espai ni zones mortes aprofitables i, finalment, el tipus de sòl (fusta, suro, moqueta, rajoles...) que hi hagi també pot condicionar l'espai fent que es puguin dur a terme determinades activitats.
- El mobiliari pot condicionar pel que fa a la quantitat i al tipus. Per tant, fent referència a la quantitat, cal dir que tant l'excés com la falta de mobiliari condicionen l'espai de l'aula a l'hora d'organitzar els espais. D'altra banda, pel que fa al tipus de mobiliari trobem:

- La lleugeresa, és a dir, el fet que el mobiliari sigui pesat o lleuger fa que l'aula pugui o no ser més transformable i, a més a més, cal tenir en compte que si el mobiliari és lleuger, els infants poden participar a l'hora d'organitzar l'aula.
- La polivalència fa referència al fet que es puguin dur a terme petites transformacions amb el mobiliari, ja que això permetrà fer diferents usos amb finalitats diverses.
- La funcionalitat fa referència a l'adaptació del mobiliari a les necessitats que presenten els infants, és a dir, que sigui accessible, que fomenti l'autonomia i que no comporti riscos.
- El material també és un element que condiona a l'espai de dues maneres: pel que fa al tipus i la quantitat. Així doncs, la varietat de materials, que garanteixin la seva seguretat, condicionarà els infants fomentant que l'espai, en relació amb els materials, es concebi d'una manera o d'una altra. Pel que fa a la quantitat, cal dir que aquest és un concepte relatiu, així que no és important que n'hi hagi molt o poc sinó que els materials que hi ha hagi, possibilitin el desenvolupament integral dels infants.

2. Plantejaments pedagògic: tal com assenyala Gariboldi (Dins, Bondioli et al., 2008: 103), "la disposició i organització dels espais està estretament relacionada amb el model pedagògic-organitzatiu que caracteritza qualsevol centre educatiu". Així doncs, la reordenació de l'organització espacial de l'aula evidencia la relació estreta entre amb els diferents models pedagògics.

La modificació dels espais, si es fa en profunditat, comporta una redefinició del rol del docent, dels temps quotidians i de les prioritats educatives de manera que pot també promoure altres metodologies d'aprenentatge. Per tant, l'espai és un clar indicador de la idea educativa d'una comunitat i, per aquest motiu, cal tenir en compte la relació que hi ha entre model educatiu i l'organització de l'espai de l'aula.

Segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 255), cal tenir en compte el model educatiu implícit del docent i el model educatiu oficial:

- El model educatiu implícit del docent està molt relacionat amb les concepcions que aquest té sobre l'ensenyament, la seva formació cultural i professional i l'experiència com a tal.
- El model educatiu oficial: per tal de poder oferir un espai que atengui les necessitats d'aprenentatge i que permeti un desenvolupament integral dels infants, cal tenir en compte el marc legislatiu vigent català. Així doncs, trobem el currículum del segon cicle

d'educació infantil (2016: 18) destaca tres àrees a tenir en compte per tal d'afavorir el desenvolupament integral dels infants: l'àrea de descoberta d'un mateix i dels altres, l'àrea de descoberta de l'entorn i l'àrea de comunicació i llenguatges.

En aquest sentit, segons el Decret 181/2008, de 9 de setembre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil, l'escola d'educació infantil podria estar organitzada en espais que permetessin desenvolupar: l'exploració, la satisfacció, la pràctica d'habilitats de cos i moviment; la cura d'un mateix i de l'entorn; el coneixement d'un mateix i del propi cos; l'adaptació a l'escola; el coneixement i exploració de l'entorn; la relació i interacció amb les altres persones; el joc i l'experimentació; el llenguatge musical; el llenguatge verbal; el llenguatge matemàtic; i el llenguatge plàstic. Finalment, cal tenir en compte que *"aquesta estructura en àrees pot ajudar a sistematitzar i planificar l'activitat docent, però en cap cas ha de suposar presentar la realitat parcel·lada, sinó que caldrà crear uns espais d'aprenentatge globalitzats, establint relacions entre els continguts de les diferents àrees, a fi que es contribueixi al desenvolupament dels infants, acostant-los a la interpretació del món, donant-hi significat i facilitant-los la participació activa"* (Currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 18).

3. Elements personals: cal tenir en compte a l'equip docent i als infants com a elements que condicionen l'organització dels espais. Sobre els infants cal tenir en compte: l'edat, les necessitats que plantegen i les característiques de l'entorn del qual provenen.

Cal que es condicionin els espais en funció de l'edat dels infants per tal de promoure la seva autonomia i ajudar-lo a desenvolupar les competències que s'han esmentat anteriorment alhora que s'atenen totes les seves necessitats (afectives, físiques, socials...). Així doncs, cal que hi hagi espais que permetin activitats més tranquil·les i activitats més enèrgiques, espais que permetin aïllar-se dels altres i espais que permetin compartir moments amb els iguals, espais que s'assemblin als de casa i espais innovadors que despertin curiositat en ells.

Així doncs, per tal que els infants puguin gaudir d'una organització adequada dels espais de l'aula i d'uns materials que promoguin el seu desenvolupament integral, cal que els docents tinguin present les seves característiques evolutives. En aquest sentit, qui estudia aquest fet és la psicologia del desenvolupament la qual té l'objectiu de conèixer i descriure el desenvolupament estàndard en l'àmbit emocional, psicomotor, relacional o social i cognitiu al llarg de la vida d'una persona.

En aquest sentit, cal destacar que la diferència és la normalitat (Collet, 2016), és a dir cada alumne té el seu propi procés maduratiu influenciat per la seva càrrega genètica, pels diferents contextos amb els quals té relació i el propi bagatge curricular. A més a més, cal tenir en compte que el joc té un paper fonamental en el seu desenvolupament integral, ja que és la seva manera natural i espontània d'aprendre i créixer.

Tot seguit s'exposen alguns trets característics que cal tenir en compte en l'organització d'espais i materials amb infants d'entre 4-5 anys. Aquestes característiques psicoevolutives es descriuran a partir de la guia de desenvolupament per a les famílies i el personal docent (Departament d'Ensenyament, 2012) i els coneixements que s'han adquirit en dues assignatures; Psicologia del Desenvolupament (2014), duta a terme per Ana Valls Arnau i Psicologia de la Primera Infància (2014), impartida per Joaquina Planella Morató:

- Desenvolupament psicomotriu: les bases es generen durant la lactància. Els moviments cada vegada són més precisos, ja que s'inicia el control de la coordinació, el control del to muscular i la lateralització. També aprenen a controlar els esfínters i apareix, progressivament, la funció simbòlica, l'infant pot estructurar representacions mentals i contextualitzar el seu propi cos perquè ja domina el seu esquema corporal. Més concretament en les edats de:
  - 4-5 anys: hi ha una major independència i control sobre la seva musculatura, una millora de manipulació i coordinació ull-mà, les representacions gràfiques agafen importància, comença a tenir nocions del temps i coneix la relació causa-efecte amb moment i lloc.

Així doncs, pel que fa a l'organització d'espais i les característiques del material en relació al desenvolupament psicomotriu, caldria tenir en compte les necessitats de moviment dels infants la qual cosa comporta haver de proporcionar diversos espais i materials perquè aquests puguin experimentar individualment o amb els altres el propi cos. Per tant, en l'organització dels espais i característiques dels materials s'ha de tenir en compte que existeixen diferents necessitats i interessos bàsics de moviment per part dels infants.

- Desenvolupament socioemocional: L'infant va acumulant experiència. La repetició d'accions i situacions quotidianes provoca representacions mentals que li permeten ordenar el món, donar-li sentit, predir accions i planificar. La memòria es concreta en situacions simples i familiars. Més concretament trobem en les edats de:

- 4-5 anys: es mostra agraït i mostra les millors conductes quan vol, pot treballar sol i demana ajuda quan té alguna dificultat, sap compartir i esperar al seu torn, amplia les seves relacions a entorns no familiars, augmenta la competitivitat.

Per tant, pel que fa a l'organització d'espais i els materials en relació al desenvolupament socioemocional, caldria tenir en compte les necessitats de relació amb els iguals i les emocions dels infants. Aquest fet comporta proporcionar diversos espais i materials perquè aquests puguin establir relacions i/o expressar les seves emocions. Per tant, en l'organització dels espais i característiques dels materials s'ha de tenir en compte que existeixen diferents necessitats relacionals i emocionals per part dels infants.

- Desenvolupament cognitiu (inclou el pensament i el llenguatge que evolucionen de manera conjunta): el pensament es fa verbal, ja que les paraules seran eines amb les quals l'infant treballarà el seu pensament i aquest esdevindrà més abstracte fet que comportarà que hagi de representar elements no presents. A més, per mitjà del contacte social, s'interioritzen els coneixements propis de la seva cultura, així evoluciona la seva intel·ligència. Més concretament:

- 4-5 anys: fa trencaclosques d'almenys 4 peces, dibuixa la figura humana molt més completa que amb tres anys, recorda objectes familiars i pot recordar-se de quatre objectes que ha vist en una il·lustració. El joc simbòlic és més planificat i elaborat.

Pel que fa al llenguatge cal dir que s'entén a l'infant amb facilitat, ja que té una expressió oral fluida i abundant.

Així doncs, pel que fa a l'organització d'espais, ambients i les característiques del material en relació al desenvolupament cognitiu, caldria tenir en compte les necessitats de pensament i aprenentatge dels infants. Això significa que s'han de proporcionar diversos espais i materials perquè aquests puguin treballar la cognició. Per tant, en l'organització dels espais i característiques dels materials s'ha de tenir en compte que existeixen diferents necessitats per part dels infants, fet que comporta haver de proporcionar espais i material que permetin atendre-les i fomentin el desenvolupament integral d'aquests.

En resum, tal com s'ha esmentat anteriorment, en funció de l'etapa madurativa en què es troba l'infant, un mateix material en un espai pot promoure un tipus de joc o un altre amb el seu conseqüent aprenentatge. Així doncs, hi ha diversos materials que són vàlids per totes les

edats, de manera que un mateix material pot aportar diferents possibilitats d'aprenentatge segons els interessos i les necessitats de cada infant.

Així doncs, tal com afirma Iglesias "l'escola infantil ha de procurar desenvolupar una doble funció: connectar amb els interessos i activitats habituals dels infants i, al mateix temps, obrir nous horitzons" (dins: Zabalza, 1996: 258).

D'altra banda, sobre els docents cal considerar els següents aspectes:

- els seus valors i la seva ideologia, l'experiència professional, la creativitat i altres aspectes personals. En primer lloc, el conjunt de característiques que formen part de la sensibilitat del docent condiciona l'organització d'espais i materials de l'aula, així trobarem que, segons la sensibilitat del docent vers un aspecte (coeducació, sostenibilitat...) farà que l'organització de l'espai i els materials siguin d'una manera o d'una altra.

En segon lloc, segons l'experiència del professorat, es poden donar els següents casos: docents amb disposició a introduir canvis en l'organització de l'aula i ho porten a terme, docents amb disposició a introduir canvis en l'organització de l'aula i que per algun motiu (acomodació, por, entre d'altres) no ho fa i, finalment, docents que no tenen la intenció ni estan disposats a introduir canvis en l'organització de l'aula i el material.

4. Plantejament didàctic: el model didàctic que es pretengui dur a terme condicionarà l'organització dels espais i el material de l'aula. És a dir, el docent haurà de tenir clar que els espais formen part del Projecte Educatiu del Centre (PEC) la qual cosa significa que haurà de prioritzar uns objectius davant d'uns altres, una manera de treballar per sobre d'una altra, uns materials abans que d'altres, etc.

Així doncs, cal tenir en compte:

- El mètode. El mètode que se segueixi: racons, tallers, Unitats Didàctiques, centres d'interès, treball per projectes... Condicionarà l'organització dels espais i la tria de materials, ja que aquests s'hauran d'adaptar a les exigències de cada mètode.
- Les activitats. Sense dubte, les activitats són l'element que condiciona més clarament l'organització dels espais i la tria de materials, ja que segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 260), les activitats són el punt de referència bàsic per definir i caracteritzar el tipus d'espai, d'instal·lacions i de relacions estructurals i funcionals de tota mena.

- La metodologia. Tenint en compte que els espais i ambients també són un element curricular que fomenten l'aprenentatge, cal destacar la importància que té fer una planificació dels espais que sigui coherent amb els plantejaments metodològics. Per aquest motiu i pel que legalment s'estableix, s'han de crear espais estimulants que convidin als infants a descobrir, investigar, experimentar, pensar, relacionar-se... En definitiva: a créixer.

Per concloure, tal com s'ha pogut observar organitzar els espais a l'aula és una tasca complexa, ja que hi ha elements que condicionen de manera negativa com de manera positiva. No obstant això, la lectura positiva que se'n pot fer és la següent: si es coneixen prou bé els condicionants es pot treure profit perquè el que és negatiu es pot neutralitzar i el que és positiu pot ser útil i se li pot treure el millor benefici.

2.2.2. Criteris per una organització adequada de l'espai de l'aula

Tal com s'ha pogut comprovar en l'anterior apartat, organitzar els espais de l'aula no és una labor fàcil, ja que s'han de posar en pràctica coneixements i habilitats diverses i, bàsicament, el que sorgeix de tot això són preguntes, tals com: com es podrien introduir canvis a l'aula? Per on començar? Com fer que siguin canvis significatius?

Doncs bé, tot i que no existeixen regles fixes podem trobar una sèrie de criteris que poden ser útils a l'hora d'orientar-nos en l'organització dels espais de l'aula. Per tant, per tal d'afavorir un desenvolupament integral dels infants tenint en compte l'organització dels espais, Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 262-266) destaca:

- L'estructuració per zones. Per tal de potenciar una varietat d'opcions i que els infants puguin triar, l'aula hauria d'estar organitzada per zones diferents, ja que tal com indiquen Hohman, Bannet i Weikart citat per Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 262): "l'espai de l'aula funciona millor pels infants quan està dividit en diferents àrees de treball. Aquestes ajuden als infants a veure quines són les opcions més adients, ja que cada àrea ofereix un conjunt únic de materials i oportunitats de treball".
- La delimitació clara de cada zona. Perquè l'infant pugui distingir amb facilitat els límits de cada zona és necessari que estiguin clarament delimitades, a més a més, aquesta delimitació promouria l'autonomia dels infants i facilitaria la construcció mental de l'espai. No obstant això, també és positiu que hi hagi una zona indefinida per tal que els infants puguin treballar la creativitat i adequar l'espai segons els seus interessos i/o necessitats. Així doncs, trobem dos tipus de delimitació:

- La delimitació forta és aquella que pels objectes fixes o difícils de moure pel pes i/o grandària (estanteries a la paret, catifes, taules, panells de fusta...) delimiten les zones.
- Delimitació dèbil: és aquella que està delimitada amb marques a terra, parets o amb mobiliari lleuger (petites caixes amb material, coixins, etc.).
- Versatilitat: l'organització de l'aula ha de ser flexible per tal de permetre una transformació ràpida de l'espai que s'adapti als interessos i necessitats dels infants. Per aquest motiu és recomanable que les zones estiguin delimitades dèbilment.
- Foment de l'autonomia dels infants: els espais i els materials han de ser accessibles, per tal de fomentar l'autonomia i perquè el docent tingui més llibertat d'acció a l'hora de treballar amb petits grups.
- Seguretat: el mobiliari i el material han de garantir la seguretat i el benestar dels infants en major mesura possible.
- Diversitat: s'ha d'oferir als infants varietat de zones que atenguin els seus interessos i/o les seves necessitats, tals com:
  - Diversitat en l'estructuració: cal combinar zones molt estructurades amb material específic que suggereixin tasques concretes (zona de pintura, de dibuix...) amb zones poc estructurades en les quals es pugui dur a terme activitats variades, tals com una zona de construccions, cartes...
  - Diversitat d'agrupaments: és important que hi hagi zones per compartir moments amb tot el grup, en grup petit, per estar en parella o zones per estar aïllat.
  - Diversitat pel que fa a la posició corporal dels infants: la diversitat de posicions corporals permet als infants una millor adaptació a les activitats que es proposin, ja que en aquestes edats es cansen més fàcilment si han d'estar gaire estona en la mateixa posició. Així doncs, s'han d'oferir zones on l'infant pugui treballar assegut, sigui de peu o sobre una taula (pintar, dibuixar...), tombat (massatges...), de panxa enlaire (llegir, joc lliure...), etc.
  - Diversitat de contingut: són necessàries diverses zones on es puguin dur a terme activitats diferents. Per tant, trobem les zones d'activitat curricular, tals com la zona de retrobament i comunicació, la zona de joc simbòlic, la zona de llenguatge, la zona logicomatemàtica, la zona d'experimentació i manipulació, etc. I d'altra banda, trobem zones de gestió i de servei, tals com la zona de panells de registres (assistència, control d'activitats rutinàries, temps...), la zona d'emmagatzematge de material, la zona de beure aigua, la zona del lavabo, entre d'altres.

- Polivalència: una aula polivalent és aquella en la que les diferents zones ofereixen moltes possibilitats d'ús al llarg del dia, com per exemple: la zona emprada per fer assemblees també pot esdevenir la zona de joc de construcció.
- Sensibilitat estètica: a banda que l'aula estigui organitzada i ambientada, és molt important educar la sensibilitat estètica i artística dels infants. En relació amb aquest aspecte, cal tenir en compte:
  - L'harmonia cromàtica: cal tenir en compte que cal cuidar els colors que hi hagi a l'aula, ja que en conjunt han de resultar harmònics i no "cridaners".
  - Originalitat i creativitat: el fet de ser original en la decoració serà un estímul per a la creativitat dels infants.
  - Personalització: és important que els infants puguin participar en la decoració de l'aula per tal que la sentin més seva i es reflecteixi la seva identitat personal. Així doncs, poden haver-hi espais on puguin col·locar els seus treballs.
  - Inclusió de rèpliques d'obres d'art per tal que els infants es vagin familiaritzant. Per tant, es poden incloure quadres, escultures actuals o d'altres moments de la història de l'art.
- Pluralitat. Les diferents zones de l'aula han de respondre a la diversitat personal, ètnica, social i cultural alhora que resulti personal i plural. Així, mitjançant la decoració es poden incloure fotografies o històries amb infants de diferents cultures, amb altres característiques físiques, etc. per tal de promoure la tolerància i el respecte cap a la diversitat cultural i personal.

Per tant, els espais han de ser dinàmics i flexibles, han d'oferir possibilitats de transformació o intervenció tant per part de l'equip docent com dels mateixos infants, han de donar oportunitats de joc i provocar descobertes i, en definitiva, han de ser veritables generadors d'aprenentatges significatius. Així mateix, han de facilitar la comunicació i les relacions i han d'afavorir la llibertat de moviment, l'exploració i l'autonomia dels infants (Currículum segon cicle d'educació Infantil, 2016: 56).

En resum, tal com s'ha pogut observar al llarg d'aquest apartat, quan s'entra a l'escola, tal com indica Martín (dins: Anton et. Al, 2007: 185): la primera pràctica educativa que es veu, inclús abans d'entrar en contacte amb els infants, és l'organització dels espais de l'aula. Aquesta organització dels espais respon a una concepció de la infància, de l'aprenentatge, de l'educació infantil, de l'escola i de l'educador.

2.3. Els materials de l'aula

L'aula d'Educació Infantil ha de ser un escenari molt estimulant, capaç de facilitar i suggerir múltiples possibilitats d'aprenentatge (Zabalza, 1996). Així doncs, en aquest sentit els materials de l'aula són un element indispensable per potenciar-ho.

Tal com afirmava Francesco Tonucci (1990) "si per materials volem indicar tot el que serveix per fer quelcom, que serveix per produir, per inventar, per construir, hauríem de parlar de tot el que ens envolta, de l'aigua a la terra, de les pedres als animals, del cos a les paraules... fins i tot els prats i els núvols" (Tonucci, dins: Currículum segon cicle d'educació Infantil, 2016: 59).

Per tant, observem que fer referència als materials d'educació infantil comporta parlar de tot allò que els infants tenen al seu abast i que els serveix per fer quelcom. Partint d'aquesta premissa, podríem considerar com a materials: el propi cos, els materials específicament anomenats educatius o didàctics o bé, tots tipus d'objectes, mobiliari, jocs i elements naturals.

D'altra banda, cal tenir en compte que, en funció de l'etapa madurativa en què es troba l'infant, un mateix material promourà un tipus de joc o un altre amb el seu conseqüent aprenentatge. Per tant, observem que hi ha diversos materials que són vàlids per totes les edats, de manera que un mateix material pot aportar diferents possibilitats d'aprenentatge segons els interessos i les necessitats de cada infant.

2.3.1. Qualitats i requisits dels materials

Tal com s'ha esmentat anteriorment, els materials han de ser veritables generadors d'aprenentatges significatius i han d'ajudar a promoure el desenvolupament integral dels infants.

Segons Martín (dins: Anton et. al, 2007: 204) els materials han d'oferir oportunitats d'exploració, descobriment i construcció, és a dir aquests no han de ser materials tancats amb una única possibilitat d'ús sinó que han de ser materials oberts, ja que permeten treballar la creativitat i la imaginació.

En primer lloc, Vila (2011) considera que les joguines comercialitzades, tot i que poden ser atractives als ulls, habitualment estan construïdes de material llis i homogeni (sobretot de plàstic), i la gran majoria de vegades només tenen un únic ús la qual cosa no fomenta el treball de la creativitat i la imaginació. D'altra banda, cal destacar els materials naturals, com materials que promouen el desenvolupament de la creativitat, ja que no només té un únic ús.

L'autora recalca que els materials naturals són aquells que ens ofereix la natura, els objectes de la vida quotidiana (reals) i els elements en desús. A més a més, destaca que els materials haurien de fomentar l'acció dels infants, els materials haurien de respondre a l'acció causa i efecte de manera natural (per exemple: un infant es punxa amb un cactus quan el toca, quan un plat cau es trenca) i, per últim, els materials haurien de presentar reptes d'acord a les habilitats dels infants. (Vila, 2011: 48)

En segon lloc, Martín (dins: Anton et. Al, 2007: 204) destaca el fet que els materials tinguin qualitats estètiques i sensorials, és a dir, els materials han de ser bonics pel que fa a la forma, el color, la qualitat i, a més, han d'aportar estímuls sensorials. En aquesta mateixa línia, Montessori (1984: 97) manifesta que "la bellesa de les coses boniques i ornamentades són certament veus que criden l'atenció de l'infant i l'estimulen a l'acció".

Així doncs, tenint en compte aquests dos aspectes, s'han de proporcionar materials, com els que s'esmenten en el currículum del segon cicle d'educació infantil (2016: 59):

"Materials senzills i quotidians com una caixa amb diferents robes de colors i textures o una col·lecció de taps poden atraure molt més l'atenció de l'infant i oferir igualment moltes possibilitats de joc, accions, interaccions i aprenentatges. Quin infant no gaudeix jugant amb la sorra? Pedres, troncs, petxines, sorra, fulles, fustes, etc. són materials naturals de fàcil accessibilitat, d'una gran riquesa sensorial que poden esdevenir una font inesgotable de sensacions i accions per part dels infants. Són materials que connecten amb la natura i amb l'entorn, que ofereixen moltes possibilitats d'intervencions espontànies per part de l'infant, i també d'induides pel mestre, i que sempre que sigui possible s'haurien de dur a terme dins el propi medi natural, aprofitant el contacte directe amb la natura, els espais exteriors de l'escola o durant les sortides. Fer un llarg camí o una torre amb pedres de diferents mides, una tanca amb tronquets, un castell amb fustes, una composició harmoniosa amb pètals de flors, pedres i sorra... són alguns dels jocs o interaccions que acostumen a fer els infants deixant córrer la imaginació i la creativitat amb aquests tipus de materials".

Cal destacar, tal com afirma Vila (2011: 48), que cal oferir als infants materials de l'entorn pels següents motius:

- Aporten una gran varietat de sensacions, ja que enriqueixen la manipulació.
- Ofereixen molta diversitat de qualitats: pes, mida, textures, colors, gustos, olors, etc.
- Permeten descobrir els quatre elements bàsics de la naturalesa: aigua, foc (llum), aire i terra.
- Estimulen el pensament científic: els infants són els que trien les funcions d'un material.

- Estimulen la curiositat i les ganes d'aprendre.
- Fomenten l'autonomia personal
- Promouen el desenvolupament professional i la maduresa de l'equip docent, ja que fan que hagin de pensar diferents estratègies de treball.
- Donen informació sobre l'entorn proper: clima, societat, estacions de l'any...
- Afavoreixen l'intercanvi cultural, ja que les aportacions són personals la qual cosa respon a una gran diversitat
- Ajuden en la relació família-escola
- Fan que s'aprofitin els espais exteriors de les escoles com a llocs educatius
- Estan a l'abast, són barats i autèntics.

D'altra banda, els materials han de ser higiènics, és a dir, no han d'estar fabricats amb productes tòxics i, a més a més, la forma, la mida i el pes no han de ser un risc per als infants (Martín, dins: Anton et. Al, 2007: 204). Així doncs, *“tenir cura d'aquests aspectes els farà segurs i més atractius. La presentació, la visibilitat, l'accessibilitat i l'ordre són factors clau i influiran en el desenvolupament de les activitats, afavorint un ambient més estètic, autònom, organitzat i tranquil, i en conseqüència més agradable”* (Currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 59).

Finalment, encara que sembli de sentit comú, cal que els materials estiguin en bones condicions. Així, s'ha d'evitar donar als infants material en mal estat; trencat, brut..., ja que vegades es té la concepció que com l'infant és petit no s'adona però cal dir que això no és així. Per tant, tal com afirma Martín (dins: Anton et. Al, 2007: 204) mantenir els materials en òptimes condicions, en bon estat i nets és important per facilitar-ne l'ús i promoure un bon aprenentatge.

2.3.2. Tipus de materials i organització

En tots els centre i en les aules, els infants haurien de poder gaudir del següent tipus de material (Martín, dins: Anton, 2007: 204) per tal que es fomenti l'aprenentatge i el seu desenvolupament integral:

- Material per al moviment: aquest material ha de promoure el moviment per tal que els infants puguin experimentar i conèixer les pròpies possibilitats corporals. Alguns d'aquests poden ser: escales, rampes, tobogans, blocs tous, cercols, pilotes, cordes, bancs, barres, etc.
- Material de manipulació per tal de fomentar la coordinació entre ull, mà i pensament, l'exploració i l'experimentació, tals com materials naturals (palla, os, fusta, vidre, metall,

suro, cautxú...), fruits naturals i llavors (nous, castanyes, avellanes, pinyes, carabasses, taronges, peres, pomes...), recipients de diverses formes i diferent material (cartó, vidre, vímet...) materials inespecífics per ser manipulats lliurement (sorra, terra, aigua, farina, arròs...), materials per manipular (galledes, embuts, ampolles, plates...) i materials considerats purament didàctics: puzles, trencaclosques, encaixos, etc.

- Material per treballar la simbolització i la dramatització que els permeti desenvolupar la capacitat de representació i alhora que facilita el procés d'identificació personal i d'integració social. Objectes d'ús quotidià són materials que connecten amb la vida familiar dels infants. Es tracta de materials oberts, sensorialment molt rics i atractius per als infants, que a la vegada donen autenticitat al joc simbòlic propi d'aquestes edats i possibiliten la implicació de les famílies (Currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 60). Per tant, alguns materials podrien ser: imatges d'ells mateixos, dibuixos, murals, objectes quotidians d'ús domèstics, si és possible, que siguin autèntics i no de plàstic (plats, coberts, gots...) animals, cotxes, cordes, avions, disfresses i complements (barrets, vestits, jaquetes, collarets...), entre d'altres.
- Material per fomentar la creativitat i l'expressió plàstica, musical, corporal, etc. Alguns podrien ser: pintures, esponges, cartolina, cartó, suports diferents, plastilines, instruments musicals, equips de música, discs, etc.
- Materials per treballar l'observació, que promoguin la curiositat i permetin fer nous descobriments. Per exemple: animals, peixeres, terraris, plants, imants, lupes, jocs d'aigua i d'altres.
- Jocs amb normes per tal que puguin treballar l'autocontrol, tals com cartes, domino, parxís, l'oca, etc.
- Materials transmissors de cultura com música, lletres de cançons, tradicions, obres d'art, llibres de llegendes i contes populars, entre d'altres.
- Materials higièncs per tal de mantenir la cura personal i protegir la salut individual i col·lectiva: sabó, colònia, mocadors, guants, paper de vàter, roba de recanvi, etc.

D'altra banda, els centres, des de fa uns quants anys, també fan un ús important dels materials reciclats: papers, envasos, rotlles de cartr, taps... d'un gran valor creatiu i potencial educatiu, i contribueix així a la sostenibilitat i al respecte pel medi ambient. Ara bé, cal destacar que el potencial educatiu del material ve determinat per l'interès i la participació de l'infant i per les propostes o situacions que li ofereix l'adult. Els materials més costosos o jocs anomenats didàctics no són necessàriament els que tenen més potencial educatiu (currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 60).

Pel que fa a l'organització del material, cal destacar alguns aspectes fonamentals, tals com:

- No és necessari que cada grup ho tingui absolutament tot. Així doncs, hi ha materials que poden ser de tota l'escola o d'algun grup i que s'han de compartir.
- El material d'ús quotidià i específic dels jocs, activitats i projectes que s'estiguin realitzant en cada moment del curs i el de decoració i ambientació han d'estar ubicats a l'aula.
- L'aula no és l'únic lloc on es poden tenir els materials. Així doncs, si es disposen d'altres espais per poder emmagatzemar-lo, aquests s'utilitzaran però si no és així, el material s'haurà d'endregar per només treure'l quan sigui necessari.
- És importantíssim que el material estigui a l'abast (classificat i ordenat) dels infants per tal de facilitar la tria i l'ús. Tot i això, no és necessari que tot estigui a la seva disposició fins que no sàpiguen utilitzar-ho o es necessiti l'ajut de l'educadora sinó que només cal que sigui visible per tal que els infants ho puguin sol·licitar.
- S'ha de disposar de material en abundància però no de manera excessiva, ja que d'una banda, tenir material en excés pot ocasionar un ambient caòtic. Segons Vila (2011: 21), en entorns ben organitzats és molt més fàcil afavorir l'aprenentatge dels infants la qual cosa comporta fomentar l'hàbit de recollir els materials des d'edats ben primerenques.
- Cal renovar el material constantment per tal d'adaptar-se millor a les necessitats i els interessos dels infants

Finalment, podríem dir que cal apostar per una organització de temps, espais i materials que respongui a les necessitats dels infants, basat en un model coherent al clima i ambient que considerem que ha d'oferir l'escola i, en conseqüència, amb els mateixos principis educatius, i que estigui basat en l'anàlisi i reflexió pedagògica i no en el seguiment de "modes" incorporades precipitadament sense cap reflexió ni argumentació (currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 60).

2.4. El rol del docent davant l'organització dels espais i els materials

Tal com s'esmenta al currículum del segon cicle d'educació infantil (2016: 60): "l'equip docent ha de seleccionar, revisar i mantenir els materials fet que comporta temps i dedicació per adequar-los als interessos i les necessitats de tots i cadascun dels infants si volem que esdevinguin generadors d'aprenentatges".

D'altra banda, segons Martín (dins: Anton, 2007: 208) el docent, a part de fer la tasca anterior, també ha de decidir qui, com i quan s'utilitzen els materials, ja que segons Zabalza (1996) els materials no poden garantir per si mateixos l'adquisició dels objectius educatius.

Per tant, el docent hauria de pensar en les diferents maneres d'oferir els materials, la seva organització i classificació per tal de facilitar el seu ús, promoure la curiositat dels infants i afavorir el desenvolupament integral. En aquest sentit, Zabalza (1996) considera que els educadors haurien de mostrar interès en tot allò que fan els infants, els haurien d'escoltar i haurien d'establir converses sense interferir en els seus aprenentatges i promovent el seu desenvolupament integral.

Per concloure, cal tenir en compte el que Loris Malaguzzi (2011) afirmà: *“entre aprendre i ensenyar, [...] s'ha de donar prioritat al primer: l'objectiu de l'educació és oferir condicions per aprendre”*.

METODOLOGIA

3. Metodologia qualitativa

Al llarg de la història els éssers humans ens hem caracteritzat per plantejar-nos preguntes per tal de descobrir i entendre el món que ens envolta. Així doncs, mitjançant aquests dubtes hem intentat orientar-nos cap al futur i descobrir el sentit de les coses.

Davant el fet de voler conèixer i d'acostar-nos a veritats necessàries per viure i convida és necessari un mètode: una manera de fer que ens permeti aprendre de la realitat i sobre aquesta. Així doncs, el mètode que ens permetrà adquirir un nou coneixement ha de tenir en compte la subjectivitat de l'individu així com l'objectivitat del que ja és conegut per la cultura i les ciències.

A grans trets, segons Bisquerra (2012), en la investigació educativa existeixen tres tipus de paradigmes:

1. Paradigma positivista: l'objectiu és explicar, relacionar i predir variables a través d'una metodologia quantitativa amb instruments com per exemple: tests, qüestionaris, escales de mesura i observació sistemàtica.
2. Paradigma interpretatiu: l'objectiu és comprendre mitjançant una metodologia qualitativa i fent ús d'estratègies, tals com: l'observació participant, l'entrevista en profunditat, el diari i l'anàlisi de documents. En aquest cas l'investigador/a és el principal instrument d'obtenció de la informació.
3. Paradigma crític: té la intenció de canviar quelcom mitjançant una metodologia sociocrítica i compagina els instruments i les estratègies de la metodologia qualitativa.

Tot seguit es farà èmfasi en el paradigma interpretatiu, el qual es basa en la metodologia qualitativa, i que serà útil a l'hora de desenvolupar la investigació d'aquest Treball Final de Grau.

Segons Vasilachis (2006) la investigació qualitativa permet aconseguir el coneixement d'un tema amb molta més profunditat, identificant la naturalesa complexa de la realitat i els aspectes subjectius de l'experiència, és a dir, se centra en l'exploració intensiva d'un fet concret. Aquesta metodologia s'utilitza sobretot en les àrees de les ciències humanes i socials i emprant tècniques de recollida de dades centrades en l'observació, les entrevistes i els historials.

Tenint en compte els aspectes anteriors, cal dir que aquesta metodologia és molt útil, ja que ens ajuda a aprofundir amb més precisió un tema determinat. Per aquest motiu, tot seguit, farem èmfasi en l'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp i l'entrevista com a tècniques de recollida de dades de la metodologia qualitativa, ja que ens permetran conèixer l'organització dels espais i materials de l'aula.

4. Disseny de la recerca

El present treball va sorgir a partir de la primera estada de pràctiques en un centre educatiu de la comarca d'Osona. En observar la realitat del centre i l'interès per fer canvis en les seves aules pel que fa a l'organització dels espais i materials, es va pensar a fer una anàlisi de la distribució dels espais i el material de l'aula, després observar dos centres referents pel que fa a aquest aspecte i, finalment, fer petites propostes de millora per a l'aula on s'han portat a terme les últimes pràctiques del grau de Mestra en Educació Infantil.

Per tant, es vol aprofundir i conèixer la importància de l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives, fomentar un bon procés d'ensenyament-aprenentatge i afavorir el desenvolupament integral dels infants. Així doncs, és per aquest motiu que s'han establert uns objectius.

4.1. Objectius

Els objectius que es plantegen per dur a terme la investigació són:

1. Conèixer i aprofundir sobre l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives
2. Observar i analitzar l'organització dels espais i els materials de l'aula (p4) d'un centre de la comarca d'Osona.

Cal tenir en compte que aquest darrer objectiu es va plantejar amb la finalitat última de poder aportar petites propostes per tal de millorar alguns aspectes de la distribució dels espais i materials de l'aula de p4.

D'altra banda, per tal de poder dur a terme els objectius proposats, s'ha plantejat recollir tot un seguit de dades mitjançant diversos instruments de recollida de dades.

5. Procediment i instrument de recollida de dades

Després de fer la recerca teòrica sobre l'organització dels espais i els materials es pretén dur a terme una investigació sobre l'organització de l'espai i materials de l'aula de p4 d'un centre educatiu de la comarca d'Osona.

Per poder-ho fer es faran observacions acompanyades de fotografies i notes de camp de l'aula en qüestió i, a més a més, es farà una entrevista a la tutora de l'aula. D'altra banda, es faran visites a dos centres referents en l'organització d'espais i materials: un de la província de Barcelona i un de la comarca d'Osona per tal d'observar com organitzen els espais i els materials i així poder fer propostes de millora.

Pel que fa al primer objectiu: *“conèixer i aprofundir sobre l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives s'ha fet una recerca teòrica.*

D'altra banda, fent referència a l'objectiu d'*“Observar i analitzar l'organització dels espais i els materials de l'aula (p4) d'un centre de la comarca d'Osona”* es farà una observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp seguint el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).

Cal tenir en compte que aquest darrer objectiu es va plantejar amb la finalitat última de poder aportar petites propostes per tal de millorar alguns aspectes de la distribució dels espais i materials de l'aula de p4. Per aquest motiu s'analitzaran les dades obtingudes a partir de les diferents tècniques de recollides de dades i, a partir de l'observació de dos centres de referència, es faran aquests suggeriments per a millorar l'organització dels espais i materials.

5.1. Tècniques utilitzades per la recollida de dades: l'observació, les notes de camp i l'entrevista

Per poder dur a terme la recerca s'ha dut a terme una observació participant de l'aula a investigar i, a més a més, s'ha anat a dues escoles referents en l'organització dels espais i materials, situades a la província de Barcelona i a la comarca d'Osona. Aquest fet ha permès realitzar observacions, notes de camp i fotografiar la realitat de les aules.

Finalment, per tal de saber la importància que té l'organització dels espais i els materials per a l'educadora i extreure dades que no s'han pogut obtenir amb els instruments anteriors, s'ha realitzat una entrevista a la tutora de l'aula.

5.1.1. L'observació participant: model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).⁴

En qualsevol tipus de recerca, l'observació i els registres escrits de qui observa, es constitueixen en la tècnica. Aquests registres es produeixen sobre una realitat, des de la qual es defineix un objecte d'estudi.

L'observació directa participant forma part de les tècniques directes o interactives, aquesta consisteix a observar al mateix temps que es participa en les activitats del grup que s'està investigant (Bisquerra, 2012). Així doncs, la participació se centra en l'experiència viscuda per l'investigador fent èmfasi a l'objectiu d'"estar dins de la societat estudiada" perquè tal com esmenta Malinowski recollit per Rafael Bisquerra (2012: 333): "l'única manera de comprendre una cultura i l'estil de vida dels grups humans és mitjançant la immersió i la recollida de dades sobre la seva vida quotidiana".

Cal dir que tot i que existeixen diferents tècniques d'observació, l'observació participant suposa un tipus de proposta en la qual intervenen diferents tècniques i metodologies, vinculades a diferents formes d'observació, modalitats d'interacció o tipus d'entrevistes. En aquest sentit, en l'observació participant és el mateix investigador qui procedeix a la recopilació de la informació recurrent directament al seu sentit de l'observació i mitjançant una guia creada a partir d'uns indicadors que prèviament ha treballat. Així doncs, per tal de poder emprar aquest instrument, cal tenir en compte els següents aspectes (Del Rincón, 1995: 269):

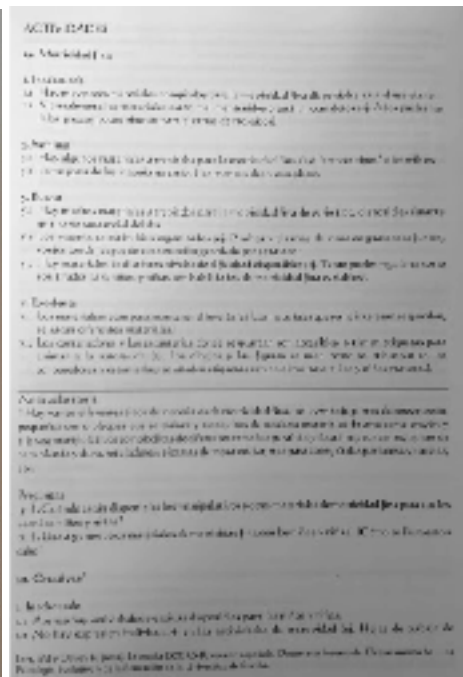
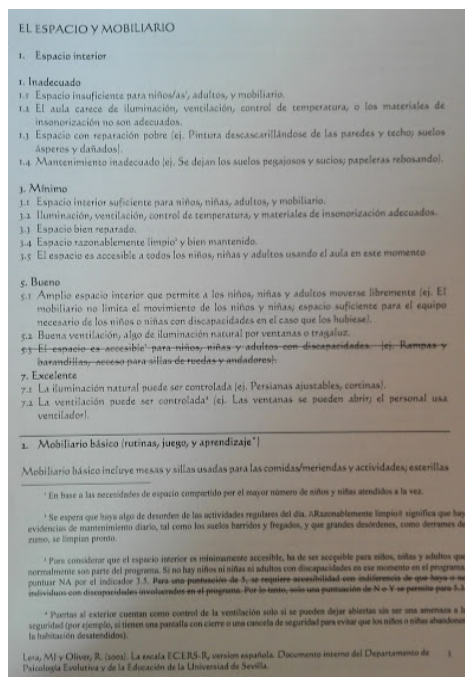
1. Què investigar/observar? l'organització dels espais i el material de l'aula
2. Com observar? mitjançant l'observació participant, seguint el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).
3. A on observar? a l'aula de p4 i als espais comuns (psicomotricitat i patis)

---

⁴ Vegeu Annex 8.1. *L'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp de l'aula de la comarca d'Osona seguint el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).*

4. Quan observar? Durant l'estada intensiva de pràctiques III: les observacions de l'espai i el mobiliari es faran dos dies a la setmana durant un període de 15 dies i les observacions del material es faran dos cops a la setmana, durant 20 dies i de cada àrea (matemàtiques, motricitat, coneixement de l'entorn...)
5. Com registrar? mitjançant el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS) i notes de camp.
6. Com analitzar? Prèviament cal revisar la qualitat de la informació, també cal fer una revisió de les notes de camp després de les observacions per tal d'evitar buits de contingut i, si és necessari, complementar aquests buits mitjançant altres estratègies com per exemple: entrevistes.

Així doncs, per poder dur a terme la investigació s'ha fet una observació directa participant emprant l'escala ECERS-R (Lera i Oliver, 2002), seguint únicament els punts que fan referència als espais i els materials (el punt 1, d'espai i mobiliari i el punt 4, d'activitats), ja que tal com s'ha esmentat anteriorment, és un instrument eficaç ja que l'observador sap que les dades extretes són situacions reals viscudes en primera persona.

5.1.2. Les notes de camp⁵

D'altra banda, les notes de camp són el registre d'observació narrativa més emprat en l'observació participant en el qual es tracta de fer una descripció-narració dels fets desenvolupats en un context/situació. Bisquerra (2012) cita a Taylor i Bogdan que recomanen tenir en compte els següents aspectes: estar atent, observar aspectes generals i concrets, buscar paraules claus en les observacions dels altres, concentrar-se en les observacions prèvies i finals, reproduir mentalment les situacions per després poder dibuixar-les, prendre nota el més aviat que es pugui i fer gravacions.

Les notes de camp, pel que fa a l'espai i el mobiliari, es van fer dos dies a la setmana durant un període de 15 dies. D'altra banda, pel que fa al material, aquestes es feien de cada àrea (matemàtiques, motricitat, coneixement de l'entorn...), dos cops a la setmana i durant 20 dies.

Cal tenir en compte que totes les notes de camp recullen una observació general del que s'acostuma a fer dins l'aula fent referència sempre a l'organització dels espais i els materials, per exemple:

Nota de camp: *"els infants, quan necessiten privacitat, es creen el seu propi espai i ho acostumen a fer al costat de la paret on es fa el "bon dia" (plafó groc) o bé es dirigeixen al racó de beure aigua i rentar-se les mans. Allà hi juguen sols amb l'aigua o bé agafen una petita capça amb peces de construcció i es posen en parelles o en grup de tres"*

5.1.3. L'entrevista⁶

Segons Bisquerra (2012) l'entrevista és una tècnica que s'utilitza per obtenir informació de manera oral i personalitzada, sobre fets viscuts i aspectes subjectius de la persona, tals com: les creences, les actituds, els valors, les opinions... en relació amb allò que s'està investigant.

---

⁵ Vegeu Annex 8.1. *L'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp de l'aula de la comarca d'Osona seguint el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R).*

⁶ Vegeu Annex 8.4. *Entrevista a la tutora de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona*

Rodriguez, Gil i García (1996) afirmen que en aquesta tècnica una persona (entrevistador) sol·licita informació a una altra o a un grup (entrevistats, informants) per tal d'obtenir dades sobre una temàtica en concret. Així doncs, en aquest cas s'emprarà l'entrevista com a instrument per tal de saber quina és la importància de l'organització dels espais i els materials a les aules per a la tutora de l'aula.

Segons Mateo i Penalva (2006) les entrevistes es poden classificar de diverses maneres, depenent dels criteris que tinguem en compte. Ambdós destaquen dos criteris: l'obtenció de dades i el nombre d'entrevistats.

En primer lloc, pel que fa a la manera d'obtenir les dades, en aquest cas, s'utilitzarà l'entrevista oral, és a dir, es realitzaran les preguntes de manera oral i l'entrevistat/da respondrà de la mateixa manera. Quant a l'enregistrament d'aquestes dades es pot fer mitjançant l'escriptura, amb un qüestionari, o utilitzant una gravadora, que donarà lloc a una entrevista més fluida, i permetrà més endavant fer un buidatge de les idees més rellevants per a la recerca. D'aquesta manera s'asseguren diverses coses com que és el subjecte triat qui contesta les preguntes, que es deixa el temps necessari per acabar-la i que s'obtenen les dades directament de la font d'informació.

En segon lloc, pel que fa al nombre d'entrevistats: cal tenir en compte que una entrevista pot ser individual o col·lectiva i, en aquest cas, serà individual, ja que normalment les entrevistes més grupals s'utilitzen per a grups molt homogenis que tenen en comú un mateix objectiu.

D'altra banda, Valle (1999) destaca un tercer criteri, considerat un dels més importants: el grau d'estandardització. Així trobem quatre graus: l'entrevista estandarditzada tancada, l'entrevista estandarditzada oberta, l'entrevista no estandarditzada i l'entrevista informal.

En aquest cas, s'emprarà l'entrevista estandarditzada oberta, la qual es pot dur a terme de dues maneres: la programada i la no programada. La programada és aquella on tots els entrevistats han de respondre totes les preguntes amb el mateix ordre, però de manera oberta, és a dir, les preguntes d'aquesta entrevista a diferència de l'anterior, poden ser contestades lliurement, sense l'elecció forçada d'una resposta. En canvi, l'entrevista estandarditzada oberta no programada, tot i que també són preguntes molt obertes, no té una seqüència única per a tots els entrevistats, sinó, que s'adaptarà de diverses maneres, segons a qui ens dirigim. Tot i així, sempre s'intentarà buscar la uniformitat en el significat. Així doncs, mitjançant aquest

instrument de recollida de dades es coneixerà quina és la importància que té l'organització dels espais i els materials a l'aula per a la tutora de l'aula.

Tenint en compte aquestes idees, el següent guió d'entrevista ens permetrà conèixer més profundament què és el que pensen sobre l'organització dels espais de l'aula i els materials:

- Participants en l'entrevista: la tutora de l'aula del centre
- Format: entrevista estandarditzada oberta
- Preguntes sobre el centre educatiu i els educadors pel que fa a l'organització dels espais i els materials:
  - Per quin motiu podeu arribar a pensar que tots els docents haurien de tenir en compte l'organització dels espais de l'aula i disposar de recursos per fer-ho?
  - Teniu algun document que especifiqui que heu de fer per aconseguir una bona organització dels espais de l'aula i el material?
- Preguntes sobre la formació respecte a l'organització dels espais i els materials:
  - Rebeu formació per saber com proporcionar espais i materials adequats? Cursos, conferències...
  - Intenteu dur a terme canvis? Us trobeu amb dificultats? Quines?
- Preguntes sobre la importància de l'organització dels espais i els materials a l'aula:
  - Quines estratègies utilitzeu a l'hora d'organitzar els espais i els materials?
  - Què destacaríeu sobre aquest aspecte en la vostra aula?
- Per acabar:
  - Penseu que aquest centre podria anar més enllà pel que fa a l'organització de l'espai de les aules i dels materials per tal de garantir pràctiques educatives inclusives?
  - Voldríeu fer alguna altra aportació?

5.2. Anàlisi de l'organització de l'espai i els materials de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona

Una vegada s'han fet les observacions, les notes de camp i l'entrevista en el centre educatiu, procedirem a fer l'anàlisi de les dades que s'han obtingut mitjançant les diferents tècniques emprades per a la recollida de dades.

Per poder dur a terme l'anàlisi sobre les observacions, cal tenir en compte que aquestes s'han fet mitjançant l'ús de l'escala ECERS-R (Lera i Oliver, 2002), seguint únicament els punts que fan referència als espais i els materials (el punt 1, d'espai i mobiliari i el punt 4, d'activitats).

Aquesta escala ha permès classificar els fets o objectes a observar mitjançant d'una descripció qualitativa, cadascun d'aquests ha estat observat i valorat amb una puntuació que va de l'1 al 7, seguint els següents criteris:

- Els criteris que descriuen les puntuacions d'1 o inadequats s'entenen com penalitzadors, és a dir: si es tenen alguns d'aquests criteris, aquesta és la puntuació que obté.
- Tot seguit trobem la puntuació de 3 o mínim en la qual s'han de tenir tots els criteris que defensen aquest nivell però en cas que només es compleixin alguns d'aquests i no tots, la puntuació seria 2.
- Després li seguiria la puntuació de 5 o bé i, finalment, la puntuació de 7 o excel·lent, puntuacions a les quals s'aplica la mateixa lògica descrita anteriorment.

Així doncs, per tal d'obtenir uns resultats fiables i poder puntuar seguint els criteris que s'han esmentat anteriorment, es va fer les observacions de l'espai i el mobiliari dos dies a la setmana durant un període de 15 dies. D'altra banda, pel que fa al material, aquestes es feien de cada àrea (matemàtiques, motricitat, coneixement de l'entorn...), dos cops a la setmana i durant 20 dies. Per exemple, la següent observació, tot i tenir una puntuació de bé ha obtingut un 4 i no un 5, ja que no segueix tots els ítems:

5. Bueno	4
<p>5.1 Espacio adecuado exterior y algún espacio interior.</p> <p>5.2 El espacio es fácilmente accesible para los niños y niñas en grupo (ej. En el mismo nivel o cerca del aula; no hay barreras para niños o niñas discapacitados).</p> <p>5.3 El espacio está organizado para que distintos tipos de actividades no interfieran entre sí (ej. Juegos con juguetes de rueda lejos del material de escalada y de juegos de pelota).</p>	
<p>Notes de camp:</p> <p>Els infants d'educació infantil disposen de dos espais exteriors (a un d'ells només hi van quan plou, ja que al que hi van sovint es fan bassals) i un d'interior (l'aula de psicomotricitat) amb el seu material corresponent. No obstant això, les activitats interfereixen entre si, per exemple: l'espai per jugar a futbol interfereix amb un espai on hi han pals i els infants s'hi enfilen amb o sense rodes.</p>	

D'altra banda, les notes de camp, pel que fa a l'espai i el mobiliari, es van fer dos dies a la setmana durant un període de 15 dies i, pel que fa al material, aquestes es feien de cada àrea (matemàtiques, motricitat, coneixement de l'entorn...), dos cops a la setmana i durant 20 dies.

Cal tenir en compte que les notes de camp recullen una observació general del que s'acostuma a fer dins l'aula però sobretot es feia referència sempre a l'organització dels espais i els materials. Així doncs, a l'hora de fer l'anàlisi, es va suprimir tot allò que no tractava sobre l'organització dels espais i els materials: Per exemple, fent referència a l'espai per a la privacitat, es va observar que els infants eren els propis protagonistes i es va recollir aquest aspecte en la següent nota de camp però hi havia elements que calia suprimir perquè no aportaven cap informació:

Notes de camp:

"els infants, quan necessiten privacitat, es creen el seu propi espai i ho acostumen a fer al costat de la paret on es fa el "bon dia" (plafó groc) o bé es dirigeixen al racó de beure aigua i rentar-se les mans.

"Hi juguen sols amb l'aigua o bé agafen una petita capça amb peces de construcció i es posen en parelles o en grup de tres."

~~*"En aquest espai va passar un fet curiós: estaven jugant una parella d'infants amb les construccions i s'acostà una altra parella envaint l'espai perquè volien ampliar la seva zona de joc i després de tant parlar ho van acordar repartir-se l'espai i el van dividir amb les peces de construcció. No obstant això, la parella d'infants que va envair l'espai anava movent les peces mentre que l'espai dels altres cada vegada era més reduït."*~~

Finalment, pel que fa a l'entrevista cal dir que el guió ja estava pensat per conèixer més profundament què és el que pensava la mestra sobre l'organització dels espais de l'aula i els materials. En aquest sentit, la mestra es va limitar a respondre les preguntes sense explicar altres fets, motiu pel qual no s'ha hagut de fer un buidatge per extreure la informació més important.

5.3. Resultats de l'organització de l'espai i els materials de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona

Tot seguit es presenten els resultats obtinguts després d'haver dut a terme la investigació. Així doncs, centrarem la nostra atenció en els elements que condicionen l'organització de l'espai de l'aula⁷ alhora que es farà èmfasi en l'observació participant acompanyada de fotografies i notes

⁷ Vegeu "2.2.1. Elements que condicionen l'organització de l'espai de l'aula"

de camp que s'ha fet a partir de l'escala ECERS-R (Lera i Oliver, 2002)⁸ i en l'entrevista que s'ha fet la tutora de l'aula⁹.

Com és ben sabut, organitzar els espais i els ambients a l'aula és una tasca complexa, ja que hi ha elements que condicionen l'organització de l'espai. Tot seguit s'exposen els quatre condicionants, segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996) de l'organització dels espais i materials de l'aula de p4 que s'estudia:

1. Elements contextuais: amb aquest concepte podem fer referència al *macrocontext* o bé al *microcontext*. Pel que fa al macrocontext trobem dos elements que el componen:

- L'entorn: l'escola es troba ubicada en una zona privilegiada; en un entorn fronterer entre l'entorn urbà i el medi rural.
- El centre. Hi trobem tres aspectes principals: l'antiguitat de l'edifici, la concepció del centre en conjunt i la ubicació de l'aula.
  - En primer lloc, l'escola va fer un canvi d'ubicació el curs 2007-2008, aconseguint uns espais dignes, nous i moderns per a l'alumnat en comparació amb els que tenien en l'altre emplaçament.
  - En segon lloc, és un centre educatiu de doble línia que imparteix el segon cicle d'educació infantil i l'educació primària, està formada per dos blocs d'edificis que separen els cicles: en l'edifici de primària es troba el gimnàs, la biblioteca i els vestidors/banyes, on els infants de p4 van a fer psicomotricitat, i el d'educació infantil té una petita torre annexa. Pel que fa als patis, el centre en disposa de dos: el d'educació infantil i el d'educació primària.
  - Finalment, pel que fa a les aules d'educació infantil, cal dir que aquestes estan comunicades interiorment i exteriorment. Pel que fa a l'interior, cada aula disposa d'un lavabo i d'una sortida que comunica al passadís i, pel que fa a l'exterior, totes les aules tenen grans finestres que donen sortida al pati. Aquesta distribució espacial permet que els infants d'infantil es puguin conèixer entre ells i, per tant, s'està fomentant les relacions entre els iguals alhora que també es facilita la comunicació entre els docents.

---

⁸ Vegeu "Annex 8.1. L'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp de l'aula de la comarca d'Osona seguint el model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R)".

⁹ Vegeu "Annex 8.4. Entrevista a la tutora de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona"

Cal dir que el fet de disposar d'altres espais d'ús comú per a la realització de determinades activitats que requereixen unes condicions i materials específics (biblioteca, plàstica, psicomotricitat, projectors audiovisuals...) faciliten l'optimització de l'espai de l'aula.

Tot seguit es mostren els resultats del microcontext de l'aula a partir l'observació directa participant feta mitjançant l'escala ECERS-R. Aquest microcontext posseeix tres elements que poden condicionar la seva organització:

- Elements estructurals: fa referència a l'espai fixe, el qual s'han d'acomodar les activitats i les persones.
  - En primer lloc, trobem que la dimensió de l'aula afecta a la quantitat i tipus de mobiliari que es pot posar dins d'aquesta. Així, mitjançant l'observació directa participant feta a partir de l'escala ECERS-R, s'ha observat que l'espai interior del qual disposen els infants és reduït i per tant, la puntuació que ha obtingut és de 3/mínim.
  - En segon lloc, el fet de disposar de l'aula amb algun espai annex permet crear altres espais d'activitat (racó de joc simbòlic, de plàstica, zona de descans...). Pel que fa a l'aula, hi ha disponible un petit espai annex on es guarda material i també on tenen el racó de la cuina.
  - En tercer lloc, la posició de les finestres condiciona la col·locació de determinades zones d'activitat (biblioteca o dibuix) que requereixen estar en un lloc lluminós: a l'aula s'aprecia una paret formada per grans finestrals que permeten l'entrada de llum natural.
  - En quarta posició es vol destacar el fet que hi hagi punts d'accés d'aigua, ja que això condiciona a què hi hagi o no zones per poder dur a terme activitats plàstiques, tals com: pintura, fang, entre d'altres. En aquest sentit, l'aula disposa de dos punts d'accés d'aigua: una pica on els infants beuen aigua i la pica del lavabo compartit.
  - En cinquè lloc, els armaris o estanteries fixes també condicionen l'espai de l'aula, ja que en cas de no disposar d'armaris encastats no hi hauria espai ni zones mortes aprofitables. Pel que fa a aquest aspecte, la puntuació que ha obtingut en l'escala ha estat de 5/bé, ja que no disposen de mobiliari encastat però el que tenen és de mida infantil i està en bones condicions. No obstant això, molt d'aquest mobiliari està poc aprofitat perquè es troba buit.

- Finalment, el tipus de sòl que tenen és llis (és una mena de plàstic que s'assimila al terra radiant) on s'hi pot dur a terme qualsevol tipus d'activitat, ja que és fàcil de netejar i, a més a més, no requereix de gaire cura.
- El mobiliari pot condicionar pel que fa a la quantitat i al tipus. Per tant, fent referència a la quantitat, cal dir que tant l'excés com la falta de mobiliari condicionen l'espai de l'aula a l'hora d'organitzar els espais. D'altra banda, pel que fa al tipus de mobiliari trobem:
  - La lleugeresa, és a dir, el fet que el mobiliari sigui pesat o lleuger fa que l'aula pugui o no ser més transformable i, a més a més, cal tenir en compte que si el mobiliari és lleuger, els infants poden participar a l'hora d'organitzar l'aula.
  - La polivalència fa referència al fet que es puguin dur a terme petites transformacions amb el mobiliari, ja que això permetrà fer diferents usos amb finalitats diverses.
  - La funcionalitat fa referència a l'adaptació del mobiliari a les necessitats que presenten els infants, és a dir, que sigui accessible, que fomenti l'autonomia i que no comporti riscos.

Fent referència a aquest aspecte, s'ha valorat, per una banda, el mobiliari bàsic de rutines, joc i aprenentatge i, per una altra, el mobiliari per la relaxació i el confort.

En primer lloc, s'ha observat que el mobiliari bàsic de rutines, joc i aprenentatge ha obtingut una puntuació de 5/bé, és a dir, es considera que la majoria del mobiliari és de mida infantil, ferme i està en bones condicions. S'ha observat que disposen de 4 armaris (un d'ells l'empra la tutora per guardar objectes personals) amb estanteries per classificar el material i, a més a més, cada infant disposa d'un lloc en una taula amb una cadira, fet que fa que l'espai sigui reduït.

Pel que fa a la lleugeresa, cal dir que els armaris on es guarda el material no són lleugers ni permeten que s'emprin amb altres finalitats que no sigui la de mantenir més endreçat el material. També s'ha observat que no tots els armaris s'utilitzen, fet que no permet aprofitar millor l'espai. Ara bé, el mobiliari que hi ha s'adapta molt bé a les necessitats dels infants, ja que poden accedir fàcilment a allò que volen de manera autònoma.

D'altra banda, pel que fa al mobiliari per la relaxació i el confort, la puntuació amb què ha estat valorat és de 3/mínim perquè el mobiliari disponible pels infants no s'adequa a les seves necessitats, ja que no és còmode i no els proporciona confort.

- El material també és un element que condiciona a l'espai de dues maneres: pel que fa al tipus i la quantitat. Així doncs, la varietat de materials, que garanteixin la seva seguretat, condicionarà els infants fomentant que l'espai, en relació amb els materials, es concebi d'una manera o d'una altra.

Cal tenir en compte que l'organització de l'aula, que ha obtingut una puntuació de 3/mínim, és un aspecte condicionat per l'espai i pel material. Així, organitzar l'aula amb centres d'interès molt definits és una mica complicat perquè molts dels espais són emprats per dur a terme diferents activitats, ja que l'espai del qual es disposa és molt reduït.

Pel que fa a la quantitat, cal dir que aquest és un concepte relatiu, així que no és important que n'hi hagi molt o poc sinó que els materials que hi hagin possibilitin el desenvolupament integral dels infants.

Pel que fa a aquest aspecte, l'escala ECERS-R classifica els materials en funció de les activitats,:

- Motricitat grossa (s'ha valorat amb una puntuació de 5/bé): els infants disposen de material de motricitat gruixuda, tals com: cavallets per balancejar-se, un tobogan, troncs per pujar i baixar, rodes per saltar per sobre i/o per passar per dins, pales i galledes i caixes per enfilar-se. No obstant això, no hi ha prou material per a tot i no tot està en bones condicions i per aquest motiu el centre s'ha plantejat fer millores.
- Motricitat fina (s'ha valorat amb una puntuació de 3/mínim): els infants disposen de petites peces per fer construccions, llapis de diferents formes, retoladors, tisores, puzles, material per enfilar, entre d'altres. Cal dir que disposen sempre d'aquest material però sobretot l'empren quan fan racons, a més a més, el material és escàs i gran part d'aquest està incomplet o bé espatllat.
- Material per dur a terme activitats creatives (s'ha valorat amb una puntuació de 7/excel·lent): els infants disposen de material divers a l'aula per poder fer activitats creatives, tals com fulls per pintar de diferents mides, retoladors, colors, aquarel·les, revistes per retallar i fer collage i un cavallet de pintura. A

més a més, cada dilluns fan tallers de pintura, fang, experimentació, teatre, entre altres activitats on els infants poden ser creatius. No obstant això, el material no està gaire ben ordenat/classificat.

- Música/moviment: la puntuació que se li ha atribuït a aquest apartat ha estat de 3/mínim. S'ha observat que el material de què disposen és escàs i no està en bones condicions de manera que s'intenta utilitzar el més mínim possible.
- Blocs i construccions (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 3/mínim): hi ha el material suficient perquè puguin construir, aquest està compost per tubs gruixuts, peces de fusta (algunes peces són molt grans i pesen la qual cosa dificulta als infants el joc) i alguns accessoris.
- Sorra i aigua -experimentació- (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 7/excel·lent): Els infants disposen de diverses taules d'experimentació a fora de l'aula (passadís) on s'hi introdueixen diferents materials que es van renovant contínuament (mill, arròs, lleties, cigrons, entre d'altres). A més tenen diferents materials que complementen a les taules, tals com: pales, culleres, embuts, pots, gots, pinces, entre d'altres.
- Joc dramàtic (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 5/bé): els infants disposen d'una aula per fer joc dramàtic en la qual hi ha diferents espais: perruqueria, supermercat, cuina, metge, disfresses i, a demanda dels infants, van introduint nous espais si es veu oportú. Cada espai disposa del seu material adequat i real: llet, sucre, arròs, pinta, assecador de cabells, maquillatge, vestits, barrets, etc.
- Naturalesa/ciència (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 2/mínim): a l'aula no disposen de gaire material (tenen algun puzzle o conte) per poder treballar aquest aspecte. Només disposen de material a l'hora de fer alguna proposta didàctica o en les taules d'experimentació.
D'altra banda, si no és perquè els infants estan treballant quelcom en concret, no es té el costum de demanar-los que col·laborin duent material.
- Matemàtiques/números (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 5/bé): les matemàtiques sempre estan presents a l'aula, ja que en l'espai s'hi poden trobar elements matemàtics: figures i formes geomètriques, números... A més a més formen part de la rutina dels infants, ja que s'aprofita qualsevol situació adequada per introduir continguts matemàtics amb material divers.

- Televisió, vídeos i/o ordinadors (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 5/bé): a l'aula hi ha un ordinador disponible que s'empra per posar cançons i vídeos adequats i interessants pels infants.
- Material que promogui l'acceptació de la diversitat: el centre educatiu es caracteritza per ser multicultural així doncs tothom aprèn una mica de tothom! S'hi poden trobar molts escrits en diversos idiomes, material variat: llibres, joguines, menjar, entre d'altres.

2. Plantejament pedagògic: tal com assenyala Gariboldi (Dins, Bondioli et al., 2008: 103), “la disposició i organització dels espais està estretament relacionada amb el model pedagògic-organitzatiu que caracteritza qualsevol centre educatiu”. Per tant, l'espai és un clar indicador de la idea educativa d'una comunitat i, per aquest motiu, cal tenir en compte la relació que hi ha entre model educatiu i l'organització de l'espai de l'aula.

Segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 255), cal tenir en compte el model educatiu implícit del docent i el model educatiu oficial:

- El model educatiu implícit del docent: aquest aspecte està relacionat amb les concepcions que aquest té sobre l'ensenyament, la seva formació cultural i professional i l'experiència com a tal. Pel que fa a aquest aspecte, la mestra tutora va decidir no comentar res, ja que ho considera un aspecte molt personal.
- El model educatiu oficial: el currículum del segon cicle d'educació infantil (2016: 18) destaca tres àrees a tenir en compte per tal d'afavorir el desenvolupament integral dels infants: l'àrea de descoberta d'un mateix i dels altres, l'àrea de descoberta de l'entorn i l'àrea de comunicació i llenguatges.

En aquest sentit, segons el Decret 181/2008, de 9 de setembre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil, l'escola d'educació infantil podria estar organitzada en espais que permetessin desenvolupar: l'exploració, la satisfacció, la pràctica d'habilitats de cos i moviment; la cura d'un mateix i de l'entorn; el coneixement d'un mateix i del propi cos; l'adaptació a l'escola; el coneixement i exploració de l'entorn; la relació i interacció amb les altres persones; el joc i l'experimentació; el llenguatge musical; el llenguatge verbal; el llenguatge matemàtic; i el llenguatge plàstic. Finalment, cal tenir en compte que *“aquesta estructura en àrees pot ajudar a sistematitzar i planificar l'activitat docent, però en cap cas ha de suposar presentar la realitat parcel·lada, sinó que caldrà crear uns espais d'aprenentatge globalitzats, establint relacions entre els continguts de les diferents àrees, a fi que es*

contribueixi al desenvolupament dels infants, acostant-los a la interpretació del món, donant-hi significat i facilitant-los la participació activa” (Currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 18).

3. Elements personals: cal tenir en compte a l'equip docent i als infants com a elements que condicionen l'organització dels espais. Sobre els infants cal tenir en compte: l'edat, les necessitats que plantegen i les característiques de l'entorn del qual provenen.

Fent referència a l'alumnat, el centre acull a un total de 419 alumnes, entre els cursos de P3 fins a 6è de primària: a l'etapa d'infantil trobem 148 alumnes (a l'aula de p4 hi ha vint-i-set alumnes) i a la de primària 271. D'entre tot l'alumnat trobem un total de 19 nacionalitats acompanyades, moltes vegades, de múltiples representacions lingüístiques i culturals dins de cada nacionalitat.

D'altra banda, sobre els docents cal considerar els següents aspectes¹⁰:

- En primer lloc, el conjunt de característiques que formen part de la sensibilitat del docent, ja que això condiciona l'organització d'espais i materials de l'aula.
En aquest sentit, la mestra tutora de l'aula pensa que, pel que fa als espais de l'aula, *“és clau tenir una bona organització dels espais, ja que això garanteix un aprenentatge assegurat”*.
- En segon lloc, segons l'experiència del professorat, es pot observar més o menys predisposició a l'hora d'introduir canvis en l'organització de l'aula i el material.
Pel que fa a aquest aspecte, la tutora ha participat, a nivell d'escola, en un cicle de formació de xerrades obert a totes les escoles de la ciutat (*“Projecte 0-6”*) que s'ha portat a terme dos anys consecutius. Així, ha fet algunes sessions a l'escola i després ha visitat dos centres: *“una escola bressol i una escola d'educació infantil i primària, que ens han permès veure altres maneres d'organitzar els espais de l'aula”*.
Cal destacar, el fet que ha començat a introduir alguns canvis en l'organització dels espais *“sense perdre de vista la identitat de l'escola i les necessitats però em trobo amb dificultats a l'hora de guardar mobiliari (falta d'espai a l'escola per guardar taules) i també econòmics (comprar algunes estanteries per separar espais, catifes, coixins, làmpades, etc.)”*. No obstant això, *“de moment, pels pocs dies que fa he notat que ha canviat l'ambient, estan més tranquils”*.

---

¹⁰ Vegeu “Annex 8.4. Entrevista a la tutora de l'aula de p4 del centre educatiu de la comarca d'Osona”

4. Plantejament didàctic: el model didàctic condiona l'organització dels espais i el material de l'aula. És a dir, el docent haurà de tenir clar que els espais formen part del Projecte Educatiu del Centre (PEC) la qual cosa significa que haurà de prioritzar uns objectius davant d'uns altres, una manera de treballar per sobre d'una altra, uns materials abans que d'altres, etc.

En aquest sentit, el centre educatiu concep l'escola com una institució que ha d'educar i capacitar, al màxim, als infants oferint-los les eines i les estratègies necessàries per a fer front al seu futur a curt i a llarg termini, creant una nova societat plural, diversa, rica, formada, emocionalment estable...

Així doncs, per tal de fer possible el que s'ha esmentat anteriorment, es té en compte el següent:

- El mètode: al centre educatiu els infants aprenen mitjançant el treball per projectes, racons i tenen un horari: atribueixen una hora a cada àrea.
- Les activitats: sense dubte, les activitats són l'element que condiona més clarament l'organització dels espais i la tria de materials, ja que segons Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 260), les activitats són el punt de referència bàsic per definir i caracteritzar el tipus d'espai, d'instal·lacions i de relacions estructurals i funcionals de tota mena.

Els infants, una hora al dia fan activitats del projecte, a excepció del dilluns a la tarda que fan tallers (fang, pintura, taula d'experiments, música, construcció, psicomotricitat i teatre), i la resta d'hores fan: joc simbòlic, psicomotricitat, racons de matemàtiques/llengua i consciència fonològica. Normalment s'acostuma a iniciar la jornada fent una assemblea on tracten el temps, el dia, algun succés important, fan joc lliure i esmorzen. Tot seguit, els infants inicien la jornada seguint l'horari que té l'escola.

- La metodologia. Tenint en compte que els espais i ambients també són un element curricular que fomenten l'aprenentatge, cal destacar la importància que té fer una planificació dels espais que sigui coherent amb els plantejaments metodològics.

Pel que fa a aquest aspecte, algunes de les estratègies que empra la tutora de l'aula a l'hora d'organitzar els espais i els materials són els següents:

“Els espais han de parlar per sí sols del què s'hi ha de fer, cuidar l'estètica (colors neutres, presentació dels materials, etc.), fomentar un clima agradable i seguir una mateixa línia a nivell de P3, P4 i P5, adaptant els espais a l'edat i a les necessitats dels infants”

D'altra banda, cal destacar el que la mestra tutora va mencionar que: *“a nivell de cicle volen redactar un document propi on expliqui els diferents espais de cada curs, materials, etc.”*, ja que no disposen de cap document que especifiqui que han de fer per aconseguir una bona organització dels espais de l'aula i el material.

Finalment, sabent els condicionants que té l'aula del centre, tot seguit es podran observar alguns suggeriments per millorar l'aula. Cal tenir en compte que l'objectiu és neutralitzar/millorar els aspectes que han obtingut una puntuació més baixa i aprofitar i treure benefici a les valoracions positives.

5.4. Discussió i aspectes a millorar

Com s'ha pogut anar corroborant al llarg d'aquesta recerca, organitzar els espais a l'aula és una tasca bastant complexa, ja que hi ha elements que condicionen de manera negativa com de manera positiva. No obstant això, més endavant trobarem alguns suggeriments per millorar l'aula de p4, basades en les observacions fetes a dos centres referents en l'organització d'espais i materials¹¹

Aquestes propostes giren al voltant d'un únic objectiu: neutralitzar els condicionants negatius i treure el millor benefici i utilitat als condicionants que són positius per garantir pràctiques educatives inclusives. Ara bé, cal tenir en compte que, un cop exposades aquestes propostes, el fet de portar-les a terme, està més en mans de l'equip docent i les famílies que de l'arquitectura o del disseny de la pròpia escola. Aleshores, es creu que el repte no està en canviar l'organització dels espais i els materials sinó en trobar docents i famílies disposades a fer-ho possible.

El sistema educatiu necessita avançar i evolucionar, d'igual manera que ho fa la societat, i conquerir el terreny de la innovació i la creativitat. En aquest sentit i segons el meu parer, els espais dels centres educatius no poden continuar estructurats segons els esquemes passats, ja que sens dubte els espais i tot allò que ho acompanya són elements que parlen.

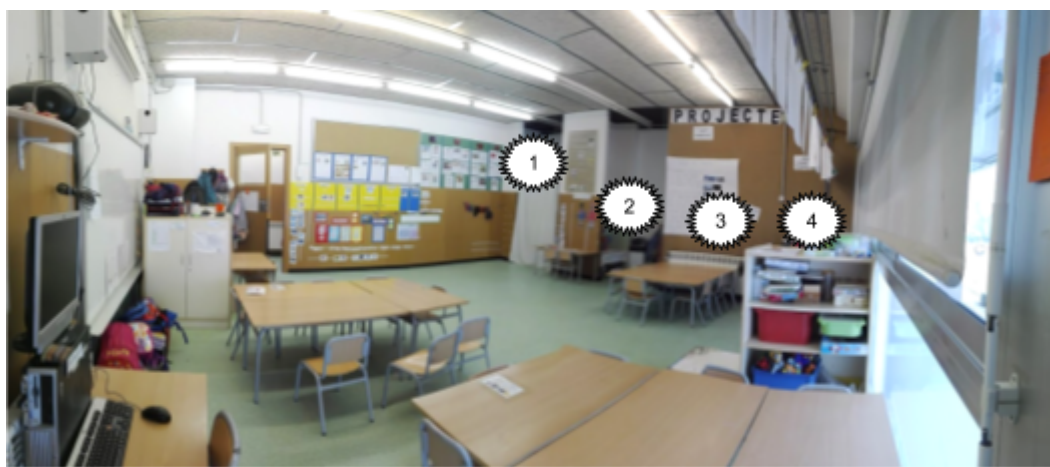
¹¹ Vegeu *“Annex 8.2. L'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp de l'aula referent de la província de Barcelona: model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R)”* i *“Annex 8.3. L'observació participant acompanyada de fotografies i notes de camp de l'aula referent de la comarca d'Osona: model guia d'observació dels requisits indispensables respecte a les característiques bàsiques de l'organització d'espais i materials en el segon cicle d'educació infantil (Escala ECERS-R)”*.

Així doncs, tot seguit s'exposen algunes millores sobre un dels condicionants que proposa Iglesias (dins: Zabalza, 1996: 248): els **elements contextuais**, el qual se centra en l'organització dels espais i materials

Fent èmfasi en els **elements contextuais** hi trobem el *macro context* i al *micro context*. Pel que fa al *macro context* (entorn i centre) no es pot proposar millora, ja que l'escola disposa d'uns espais dignes, nous i moderns per a l'alumnat i es troba ubicada en una zona privilegiada; en un entorn fronterer entre l'entorn urbà i el medi rural, fet permet aprofundir en el coneixement de l'entorn natural i social mitjançant el contacte directe i la interacció amb aquests.

D'altra banda, pel que fa al *micro context* de l'aula trobem tres elements que condicionen la seva organització:

- Elements estructurals: fa referència a l'espai fixe, el qual s'han d'acomodar les activitats i les persones.
  - Mitjançant l'observació directa participant feta a partir de l'escala ECERS-R, s'ha observat que l'espai interior del qual disposen els infants és reduït i per tant, la puntuació que ha obtingut és de 3/mínim.

Llegenda:

1. Espai tou

2. Punt d'accés d'aigua

3. Activitats plàstiques

4. Activitats artístiques

Proposta de millora: en aquest cas, es proposa reduir el mobiliari, sobretot taules, per tal d'ampliar més l'espai. A més a més, es proposa fer ús de l'espai annex, on es guarda el material i on es té el racó de la cuina, per fer l'espai de relaxació i confort o "espai tou" ambientant-lo amb material adequat i bona lluminositat, com per exemple:

D'altra banda, també es proposa aprofitar la posició de les finestres per col·locar determinades zones d'activitat, en aquest cas podria ser la zona d'activitats artístiques. També es vol destacar el fet que hi ha un punt d'accés d'aigua, ja que això condiciona a què hi pugui haver una zona per poder dur a terme activitats plàstiques, tals com: pintura, fang, entre d'altres. En aquest sentit, l'aula disposa de dos punts d'accés d'aigua: una pica on els infants beuen aigua i la pica del lavabo compartit, en aquest cas, s'empraria més el que està dins l'aula.

Pel que fa al mobiliari, la puntuació que ha obtingut en l'escala ha estat de 5/bé. Cal dir que encara que no disposin de mobiliari encastat, el que tenen és de mida infantil i està en bones condicions. Per tant, es pot aprofitar i la proposta és: eliminar els armaris buits i els que estan mig buits, acabar d'endreçar material, aprofitar l'espai i també hi ha la possibilitat de fer taules més petites tallant les potes d'aquestes, com per exemple:

- El mobiliari pot condicionar pel que fa a la quantitat (aspecte comentat anteriorment) i al tipus, en el qual destaquen la lleugeresa, la polivalència i la funcionalitat. Així doncs, pel que fa a aquest aspecte s'ha valorat el mobiliari bàsic de rutines, joc i aprenentatge i el mobiliari per la relaxació i el confort:

En primer lloc, s'ha observat que el mobiliari bàsic de rutines, joc i aprenentatge ha obtingut una puntuació de 5/bé, és a dir, es considera que el mobiliari de l'aula s'adapta molt bé a les necessitats que presenten els infants, ja que són accessibles, fomenten l'autonomia, no comporten riscos i, a més a més, delimiten zones. No obstant això, el mobiliari que hi ha és pesat i això fa que l'aula no sigui tan transformable i que els infants no puguin participar a l'hora d'organitzar-la.

Proposta de millora: es proposa afegir rodes amb fre, a alguns mobles, per tal de facilitar el seu moviment per l'espai i intentar delimitar millor els espais, com per exemple:

En segon lloc, pel que fa al mobiliari per la relaxació i el confort, la puntuació amb què ha estat valorat és de 3/mínim perquè el mobiliari disponible pels infants no s'adequa a les seves necessitats, ja que no és còmode i no els proporciona confort.

Proposta de millora: tal com s'ha esmentat anteriorment, es proposa canviar l'espai d'ubicació afegint-hi làmpades, ja que durant l'estada intensiva de pràctiques es va dur a terme una intervenció educativa basada a millorar i condicionar aquest espai:

S'ha pogut observar que fent canvis en aquest espai adaptant-lo a les necessitats que presenta el grup-classe, els infants s'han mostrat més motivats i interessats per anar-hi i també s'han mostrat tranquils i relaxats en l'espai. Aquest espai ha permès que tots els infants, però sobretot, els infants amb NEE, trobessin un lloc on poder relaxar-se quan es feia una activitat que a ells no els venia de gust fer-la en un moment determinat.

- El material també és un element que condiona a l'espai: pel que fa a la quantitat, cal dir que aquest és un concepte relatiu, així que no és important que n'hi hagi molt o poc sinó que els materials que hi hagi possibilitin el desenvolupament integral dels infants. D'altra banda, hi ha dos aspectes que també cal tenir en compte:
  - *“La presentació, la visibilitat, l'accessibilitat i l'ordre són factors clau i influiran en el desenvolupament de les activitats, afavorint un ambient més estètic, autònom, organitzat i tranquil, i en conseqüència més agradable”* (Currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 59).
  - El fet de tenir els materials exposats, a disposició dels infants, permetrà que cada un d'ells sigui el gestor dels seus propis processos de desenvolupament en el coneixement, amb l'acompanyament de l'educador/a.

Tot seguit, es proposen algunes millores per l'aula del centre (cal tenir en compte que s'ha dut a terme una classificació del material en funció de les activitats):

- Motricitat grossa (s'ha valorat amb una puntuació de 5/bé): els infants disposen de material de motricitat gruixuda, tals com: cavallets per balancejar-se, un tobogan, troncs per pujar i baixar, rodes per saltar per sobre i/o per passar per dins, pales i galledes i caixes per enfilar-se. No obstant això, no hi ha prou material per a tots i no tot està en bones condicions i per aquest motiu el centre s'ha plantejat fer millores.

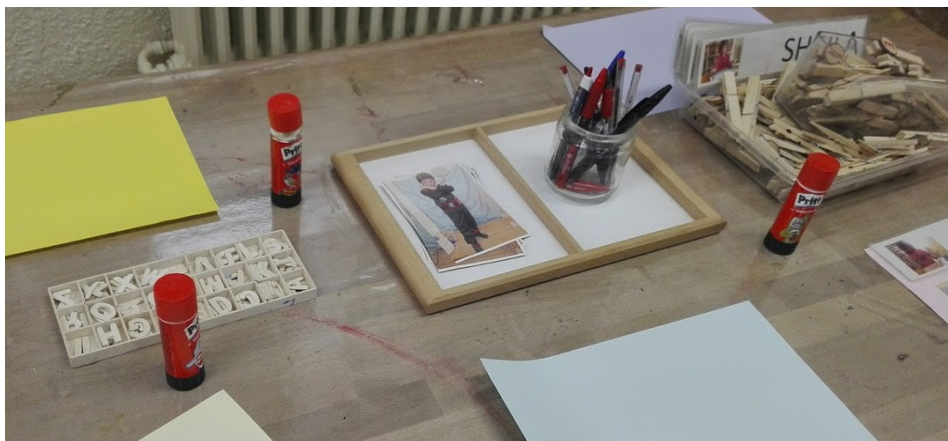
Proposta de millora: aprofitant que el centre vol fer millores, tot seguit es proposa que aprofitin el material que tenen al pati (caixes de fruita, rodes i fustes) per crear nous espais. A més a més, seria convenient proposar material que promogui el moviment per tal que els infants puguin experimentar i conèixer les pròpies possibilitats corporals. Alguns d'aquests poden ser: escales, rampes, tobogans, blocs tous, cercols, pilotes, cordes, bancs, barres... Tals com:

- Motricitat fina (s'ha valorat amb una puntuació de 3/mínim): tot i que els infants disposen de petites peces per fer construccions, llapis de diferents formes, retoladors, tisores, puzles, material per enfilar, entre d'altres seria convenient fer algunes millores.

Proposta de millora: es proposa que hi hagi més material disponible per als infants i el que hi ha que se'l millori i es renovi el que estigui espatllat. Per tal de fomentar la coordinació entre ull, mà i pensament, l'exploració i l'experimentació, es suggereixen materials com: materials naturals (palla, os, fusta, vidre, metall, suro, cautxú...), fruits naturals i llavors (nous, castanyes, avellanes, pinyes, carabasses, taronges, peres, pomes...), recipients de diverses formes i diferent material (cartó, vidre, vímet...) materials inespecífics per ser manipulats lliurement (sorra, terra, aigua, farina, arròs...), materials per manipular (galledes, embuts, ampolles, plates...) i materials considerats purament didàctics: puzles, trencaclosques, encaixos, etc.

- Material per dur a terme activitats creatives (s'ha valorat amb una puntuació de 7/excel·lent): cal dir que els infants disposen de material divers a l'aula per poder fer activitats creatives (fulls per pintar de diferents mides, retoladors, colors, aquarel·les, revistes per retallar, un cavallet de pintura). No obstant això, el material no està gaire ben ordenat/classificat.

Proposta de millora: es proposa que hi hagi més ordre i sigui més estètic, ja que tal com afirma Montessori (1984: 97): "la bellesa de les coses boniques i ornamentades són certament veus que criden l'atenció de l'infant i l'estimulen a l'acció". Per tant, algunes idees podrien ser:

- Música/moviment: la puntuació que se li ha atribuït a aquest apartat ha estat de 3/mínim. S'ha observat que el material de què disposen és escàs i no està en bones condicions de manera que s'intenta utilitzar el més mínim possible.

Proposta de millora: seria convenient renovar el material de música i promoure més activitats.

Des de fa uns quants anys, es fa un ús important dels materials reciclats: papers, envasos, rotlles de cartó, taps... d'un gran valor creatiu i potencial educatiu, i contribueix així a la sostenibilitat i al respecte pel medi ambient. Ara bé, cal destacar que el potencial educatiu del material ve determinat per l'interès i la participació de l'infant i per les propostes o situacions que li ofereix l'adult. Així doncs, els materials més costosos o jocs anomenats didàctics no són necessàriament els que tenen més potencial educatiu (currículum del segon cicle d'educació infantil, 2016: 60).

Per tant, si no es disposa de suficient pressupost, una proposta podria ser elaborar els propis instruments musicals a partir de material reciclat¹².

- Blocs i construccions (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 3/mínim): tot i que hi ha el material suficient perquè puguin construir, aquest està compost per tubs gruixuts, peces de fusta on algunes són molt grans i pesen la qual cosa dificulta als infants el joc i alguns accessoris.

Proposta de millora: es proposa adequar el material a les necessitats i característiques dels infants de l'aula. Per tant, algunes idees són tallar les peces de fusta i fer-les més petites, afegir-hi papers de colors, buscar un element contenidor per guardar el material... Tal com es mostra en les següents imatges:

¹² Vegeu Annex "8.5. Elaboració d'instruments musicals"

- Sorra i aigua -experimentació- (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 7/excel·lent): Els infants disposen de diverses taules d'experimentació a fora de l'aula (passadís) on s'introdueixen diferents materials que es van renovant contínuament (mill, arròs, llenties, cigrons, entre d'altres). A més tenen diferents materials que complementen a les taules, tals com: pales, culleres, embuts, pots, gots, pinces, entre d'altres.

Pel que fa a aquest aspecte, cal dir que ja està molt ben desenvolupat però, d'igual manera, es farà un **suggeriment**: seria convenient que a l'aula hi hagués propostes d'experimentació més sovint, de manera que es podria fer una superfície on els infants poguessin experimentar amb més d'un material, com per exemple:

- Joc dramàtic (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 6/excel·lent): els infants disposen d'una aula per fer joc dramàtic en la qual hi ha diferents espais: perruqueria, supermercat, cuina, metge, disfresses i, a demanda dels infants, van introduint nous espais si es veu oportú. Cada espai disposa del seu material adequat i real: llet, sucre, arròs, pinta, assecador de cabells, maquillatge, vestits, barrets, etc. Per tant, no es proposa cap millora per aquest aspecte, ja que ho tenen tot molt bé! No obstant això, es farà un **suggeriment**: es poden aprofitar algunes propostes de l'aula relacionades amb alguna àrea i introduir el joc simbòlic.
- Naturalesa/ciència (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 2/mínim): a l'aula no disposen de gaire material (tenen algun puzle o conte) per poder treballar aquest aspecte. Només disposen de material a l'hora de fer alguna proposta didàctica o en les taules d'experimentació.

Proposta de millora: es proposa introduir material natural segons les estacions de l'any i, a més a més, es proposa que els infants puguin tenir una mascota a l'aula. D'altra banda, es proposa que es convidi als infants a què col·laborin duent material: pinyes, pedres... Per fer decoració i aprofitar per treballar-ho. Algunes idees són:

- Matemàtiques/números (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 5/bé): les matemàtiques sempre estan presents a l'aula, ja que en l'espai s'hi poden trobar elements matemàtics: figures i formes geomètriques, números... A més a més formen part de la rutina dels infants, ja que s'aprofita qualsevol situació adequada per introduir continguts matemàtics amb material divers.

Suggeriment: l'aula ja disposa de molt material, ara bé, es podria introduir més material a mesura que els infants van fent les diferents propostes, alguns exemples són:

- Televisió, vídeos i/o ordinadors (la puntuació que ha obtingut aquest apartat ha estat de 4/bé): a l'aula hi ha un ordinador disponible que s'empra per posar cançons i vídeos adequats i interessants pels infants.

Proposta de millora: les TIC són un molt bon recurs perquè els infants puguin aprendre. Així, es proposa que es tregui profit de l'ordinador que hi ha a l'aula i que, de tant en tant, pugui ser un racó on un o dos infants puguin fer activitats.

- Material que promogui l'acceptació de la diversitat: el centre educatiu es caracteritza per ser multicultural així doncs tothom aprèn una mica de tothom! S'hi poden trobar molts escrits en diversos idiomes, material variat: llibres, joguines, menjar, entre d'altres.

No hi ha cap proposta pel que fa a aquest aspecte, ja que ha obtingut la màxima puntuació i es considera que les millores s'haurien de fer basant-se en els resultats que obtingui el centre del que ells proposen.

Cal tenir en compte que, tot i tenir aquestes propostes, l'equip docent hauria de pensar en les diferents maneres d'oferir els materials, la seva organització i classificació per tal de facilitar el seu ús, promoure la curiositat dels infants i afavorir el desenvolupament integral. En aquest sentit, Zabalza (1996) considera que els educadors haurien de mostrar interès en tot allò que fan els infants, els haurien d'escoltar i haurien d'establir converses sense interferir en els seus aprenentatges i promovent el seu desenvolupament integral.

Per concloure, cal tenir en compte el que Loris Malaguzzi (2011) afirmà: "*entre aprendre i ensenyar, [...] s'ha de donar prioritat al primer: l'objectiu de l'educació és oferir condicions per aprendre*".

6. Conclusions

Aquest treball mostra diferents aspectes que s'haurien de tenir en compte en el segon cicle d'educació infantil per poder garantir una educació inclusiva i de qualitat. A més a més, seran útils en futures pràctiques educatives.

D'altra banda, mostra com s'ha viscut l'experiència i el que s'ha après al llarg d'aquesta investigació. Quan es va iniciar la recerca, es van proposar dos objectius:

1. Conèixer i aprofundir sobre l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula per tal de garantir pràctiques educatives inclusives
2. Observar i analitzar l'organització dels espais i els materials de l'aula (p4) d'un centre de la comarca d'Osona (aquest darrer objectiu es va plantejar amb la finalitat última de poder aportar petites propostes per tal de millorar alguns aspectes de la distribució dels espais i materials d'aquesta aula)

Tot seguit, en funció d'aquests dos objectius, es pot observar una breu conclusió de les idees clau més rellevants que s'han extret després d'haver dut a terme la investigació.

La primera gran valoració que vull apuntar després d'haver realitzat la recerca és la necessitat de generar un canvi en la concepció de l'educació per part de l'equip docent. Marchesi (2004) cita tres grans objectius que ha de complir l'educació: despertar el desig de saber, cuidar l'estat emocional dels alumnes i ajudar-los a construir un conjunt de valors, basats en la tolerància, la llibertat i la solidaritat, ja que la societat actual necessita persones crítiques, amb capacitat de resiliència, emprenedores, creatives, que sàpiguen viure en societat i valorar i respectar les diferències.

No obstant això, el sistema educatiu actual genera dispersió, augmenta la frustració i redueix l'autoestima de la gran majoria d'alumnat amb o sense NEE. Tot i que les lleis d'educació es disfressen, és obvi que no s'aposta per les estratègies educatives inclusives, no es destinen suficients recursos per preparar els professionals que han de fer front a la diversitat present a les aules. Més aviat, la prioritat d'aquest sistema és la formació i selecció dels millors alumnes, aquells que assoleixen els coneixements del pla educatiu estàndard a escala europea.

Personalment, penso que totes les estratègies educatives s'haurien de basar en una millora

de la preparació de l'equip docent per tal que actualitzin els mètodes d'ensenyament-aprenentatge per poder fomentar una adequació a les necessitats emocionals i cognitives de l'alumnat i una millora en la comunicació amb les famílies.

D'altra banda, en el context educatiu en què viu actualment la societat catalana, la gran majoria dels infants estan adscrits a centres educatius en els quals passen gran part del seu temps de manera que l'escola esdevé un lloc de tots i per a tots. Per aquest motiu, es considera necessari avançar cap a un sistema educatiu que trobi la millor manera de donar resposta i d'atendre les necessitats de tothom, que persegueixi la presència, la participació i l'èxit escolar de tots els infants (currículum del segon cicle de l'educació infantil, 2016: 72-73). Així doncs, l'escola té un paper rellevant en la vida dels infants, ja que ha d'oferir-los un entorn òptim per l'aprenentatge alhora que fomenta el seu desenvolupament integral.

En aquest sentit i una vegada s'ha dut a terme la recerca, es reafirma la idea de contemplar l'organització dels espais i les característiques dels materials de l'aula com a agents educatius imprescindibles per tal de garantir pràctiques educatives inclusives, ja que **la manera d'organitzar els espais i proporcionar determinats materials condiciona la nostra intervenció educativa molt notablement i es constitueix en una estructura d'oportunitats o de límits per a tots els infants.**

És per aquest motiu que no podem crear entorns on els infants acabin sentint que l'adult cerca un model d'alumne, on els infants pensin que hi ha un patró al qual han d'atendre, on es generin dinàmiques que facin que aquests acabin actuant en tot moment per agradar l'adult, per fer-lo content.

És necessari que l'entorn sigui ric en estímuls i que tot el que hi succeeixi sigui entès com una manifestació del potencial de la persona. És a dir, és summament important proporcionar espais i materials que fomentin la reflexió, l'experimentació, el descobriment, la manipulació... on cada infant pugui aprendre al seu ritme i on la diversitat sigui viscuda com una riquesa per l'intercanvi i la cooperació.

Per tant, el sistema educatiu necessita avançar i evolucionar, d'igual manera que ho fa la societat, i conquerir el terreny de la innovació i la creativitat. En aquest sentit i segons el meu parer, els espais dels centres educatius no poden continuar estructurats segons els esquemes passats, ja que sens dubte, els espais i tot allò que ho acompanya són elements

que parlen.

Tot parla del tipus d'activitats que es realitza, de la comunicació que s'estableix en la comunitat educativa, dels interessos, de les relacions, entre altres aspectes. Així doncs, tal com diu Iglesias *"gairebé es podria dir: diga'm com tens organitzats els espais de l'aula i et diré quina mena de professor ets i quin tipus de tasques realitzes"* (dins: Zabalza, 1996: 243).

Aquest any he tingut l'oportunitat d'aprendre molt: en primer lloc, cal dir que a l'hora de triar un tema de recerca per dur a terme el TFG no ho tenia gens clar, ja que tenia pensat fer les pràctiques en un altre país però per qüestions alienes no va ser possible. Així doncs, fins que no vaig conèixer amb la realitat de l'aula, on vaig dur a terme les pràctiques, aquest aspecte no el vaig tenir resolt.

D'altra banda, a l'hora de dur a terme la recerca, em vaig trobar amb altres limitacions:

- Dificultat a l'hora de compaginar les observacions en altres centres amb les pràctiques.
- Impossibilitat de poder fer més entrevistes als altres tutors de les aules referents, ja que aquests no disposaven de suficient temps.
- Dificultat a l'hora de fer fotografies, ja que algunes mestres/infants no m'ho van autoritzar.

No obstant això, el fet de passejar-me per aules, passadissos, sales de mestres i patis d'escoles m'ha fet pensar que "atendre la diversitat" implica encoratjar un alumne que necessita el nostre ajut, oferir diversos suports per acompanyar una activitat o una explicació, fer propostes que puguin donar possibilitats d'aprenentatge, disposar d'espais i de material divers que tingui en compte els diferents interessos dels infants, entre altres estratègies. Però, sobretot, fer aquesta recerca m'ha fet reflexionar sobre quina concepció tenim sobre l'organització d'espais i materials en relació amb l'educació i els infants.

Doncs bé, segons el meu parer, adequar els espais i els materials de l'aula per a tots els infants ens permetrà aprendre a acceptar la diversitat com a quelcom normal, de manera que no serà necessari parlar d'inclusió sinó de convivència.

Per tant, el model educatiu del qual parlo, que ha de donar resposta i ha d'atendre les necessitats de tothom, que ha de perseguir la presència, la participació i l'èxit escolar de tots els infants és, per a mi, l'educació basada en la convivència: on tots, infants i adults, es

puguin trobar en una mateixa aula, a on els espais i els materials s'adaptin a les seves necessitats individuals i col·lectives per tal que les 3P (Presència, Participació i Progrés) i l'èxit acadèmic hi prevalguin.

En segon lloc, el fet de conviure i establir relacions amb infants, docents i famílies, m'ha fet veure que és ben cert que els éssers humans no acabem de comprendre que convivim en una societat plural però diversa, en la que cada individu té una forma de ser única. Personalment, em crida l'atenció descobrir facetes sorprenents en persones aparentment "normals" i arribo a la conclusió que la (no) "normalitat" no existeix però sí que existeix el comú, el més freqüent però també és quelcom que canvia en funció de la cultura.

Per tant, gràcies a aquesta experiència, puc afirmar que la (no) "normalitat" no existeix sinó que confonem el que són els nostres costums amb ser normal i mirem amb sorpresa, curiositat o rebuig allò que resulta aliè a les nostres vides.

Vivim en una bombolla en la qual, realment, tan sols semblen més rics i més feliços del que van ser els nostres avantpassats però, sincerament, crec som molt més pobres i tal com Meirieu diu (2009): *"Continuem sent, poc o molt, monstres que no saben estimar gaire els altres sense menjar-se'ls"* i, pel que a mi fa, penso que per molt que intentem canviar la societat i el món i que per molt que intentem millorar la pedagogia, no aconseguirem (que espero que algun dia sigui possible) desfer-nos d'allò que ens ha marcat en algun moment de la nostra vida i per tant, no aconseguirem *"desfer-nos per sempre de les nostres pulsions arcaiques"* la qual cosa, en part, ens dificulta la tasca de ser millors persones i de fer un món millor però no ens nega la possibilitat de descobrir que el futur de les persones no està escrit i que hi podem dir i fer la nostra.

7. Referències bibliogràfiques

Bibliografia

- Altimir, D. (2010). *Com escoltar als infants*. Barcelona: Rosa Sensat.
- Artiga i Esplugas, C. (1983). *El material escolar: parvulari i cicle inicial*. Vic: Eumo
- Ausubel, D. (1983). *El Desarrollo infantil*. Barcelona: Paidós.
- Bassedas, E.; Huguet, T.; Solé, I. (2010). *Aprender i ensenyar a l'educació infantil*. Barcelona: Graó.
- Bauman, Z.(2003). *The individualized Society*. Oxford: Polity Press.
- Bisquerra, R. (2012). *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla, S.A
- Bisquerra, R. (2000). *Educació emocional i benestar*. Barcelona. Praxis
- Bonal, X.; Tarabini, A (2012). *El dret a l'educació*. Quaderns de pedagogia, nº42
- Bondioli, A; Nigito, G. [et al.] (2011). *Tiempos, espacios y grupos: el análisis y la evaluación de la organización en la escuela infantil: DAVOPSI*. Barcelona: Graó.
- Collet, J.(2016). *Diversitat i diferència a l'escola. Eixos de desigualtat i Educació*. Vic: Universitat de Vic-UCC. Departament d'Educació.
- “Decret 181/2008, de 9 de setembre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil”. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 16 de setembre de 2008, núm. 5216, DOGC núm. 5216
- Del Rincón, D. (1997). *La metodología cualitativa orientada a la comprensión*. Barcelona: EDIOUC.
- Domènech, J. (2010). *Elogi de l'educació lenta*. Barcelona: Graó
- Echeita, G.; Ainscow, M. (2011). “La educación inclusiva como derecho. Marco de referencia y pautas de acción para el desarrollo de una revolución pendiente”. *Tejuelo*, núm 12, p. 26-46.

- Gairin, J.; Darder, P. (1994). "Organización de los recursos materiales". *Organización y gestión de Centros Educativos*. Barcelona: Praxis.
- Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament (2012). *Currículum i orientacions. Educació infantil, primer cicle*. Barcelona: Servei de Comunicació i Publicacions.
- Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament (2016). *Currículum i orientacions. Educació infantil, segon cicle*. Barcelona: Servei de Comunicació i Publicacions.
- Generalitat de Catalunya (2016). *L'infant de 3 a 6 anys. Guia de desenvolupament per a les famílies i el personal docent*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Guarro, A. (2005). *Los procesos de cambio educativo en una sociedad compleja: Diseño, desarrollo e innovación del currículum*. Madrid: Ediciones Pirámide
- Lera, Mª J.; Oliver, R. (2002). Escala de Evaluación de Contextos Infantiles. Sevilla: Universidad de Sevilla, Departamento de Psicología Evolutiva y de la Educación.
- Marchesi, Á. (2004). *Qué será de nosotros, los malos alumnos*. Madrid: Alianza.
- Mata, M. (2010). *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo.
- Mateo, M.; Penalva, C. (2006). *Tècniques qualitatives d'investigació*. Alacant: Universitat d'Alacant. Secretariat de Promoció del Valencià.
- Montessori, Maria (1984). *La descoberta de l'infant*. Vic: Eumo
- Paniagua, G. (2005). *Educación infantil: respuesta educativa a la diversidad*. Madrid: Alianza
- Pinar, W.; Reynolds, W.; Slattery, P; Taubman, P (1995). *Understanding Curriculum*. New York: Peter Lang
- Rodríguez, G.; Gil Flores, J.; García, E. (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Málaga: Ediciones Aljibe
- Sanmartí, N.; Tarín, R. (et al.) (2010). *Los proyectos de Trabajo en el aula: Reflexiones y experiències pràcticas*. Barcelona: Graó
- Silvente, J. (2016). *La qualitat dels espais de l'escola: reflexions sobre el disseny*. Barcelona: Rosa Sensat

- Valle, M. (1999). *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: editorial síntesis, S.A.
- Vasilachis, I. (2006). *Estrategias de investigación cualitativa*. Barcelona: Gedisa, S.A.
- Valls, A. (2014). *Psicología del desenvolupament*. Vic: Universitat de Vic-UCC. Departament d'Educació.
- Planella, J. (2016). *Psicología de la primera infància*. Vic: Universitat de Vic-UCC. Departament d'Educació.
- Vila, B. (2011). *Material sensorial (0-3). Manipulación y experimentación*. Barcelona: Graó
- Zabalza, M. (1996). *Calidad en la educación infantil*. Madrid: Narcea
- Zabalza, M. (1987). *Didáctica de la educación infantil*. Madrid: Narcea.

Webgrafia

- Direcció General d'educació Infantil i Primària (2015). *De l'escola inclusiva al sistema inclusiu Una escola per a tothom, un projecte per a cadascú. Materials per a l'atenció a la diversitat* [En línia] Generalitat de Catalunya: Departament d'Ensenyament. Disponible a:
<http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccions/inclusio/escola-inclusiva.pdf> [Darrera consulta: 3 de gener de 2017].
- Bauman, Z. (2002). *Modernidad Líquida* [En línia]. Argentina: Zygmunt Bauman. Disponible a:
<https://catedraepistemologia.files.wordpress.com/2009/05/modernidad-liquida.pdf> [Darrera consulta: 3 de desembre de 2016].
- Delors, J. (1996). *La educación encierra un tesoro* [En línia]. Santillana, Ediciones UNESCO. Disponible a: http://www.unesco.org/education/pdf/DELORS_S.PDF [Darrera consulta: 12 de desembre de 2016].
- UNESCO (2005). *Guidelines for inclusion: Ensuring Access to Education for All* [En línia]. Disponible a: <http://unesco.org/educacion/inclusive> [Darrera consulta: 12 de desembre de 2016].

UNESCO (2015). *Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?* [En línia]. Disponible a:
<http://www.unescocat.org/fitxer/3683/Repensar> [Darrera consulta: 14 de desembre de 2016].

UNESCO (1999). *Célestin Freinet*. [En línia]. Disponible a:
<http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/freinets.pdf> [Darrera consulta: 12 de desembre de 2016].